

**KONCEPCIA VYUČOVANIA
SLOVENSKÉHO JAZYKA A SLOVENSKEJ LITERATÚRY
V ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH S VYUČOVACÍM JAZYKOM
MAĎARSKÝM NA ROKY 2018 – 2020**

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky schválilo dňa 3. decembra 2018 pod číslom 2018/9294:1-12AA Konceptiu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským na roky 2018 - 2020

Obsah

Zoznam skratiek.....	3
Úvod	4
1 Zdôvodnenie a východiská pre vypracovanie Koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským.....	6
1.1 Zdôvodnenie	6
1.2 Základné východiská – výskumy, vedecké štúdie a pedagogické dokumenty	7
2 Analýza súčasného stavu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským.....	9
2.1 Všeobecná charakteristika vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra	9
2.2 Špecifiká determinujúce vyučovanie a osvojovanie slovenského jazyka ako L ₂	11
2.3 Analýza plnenia odporúčaní a úloh z Koncepcie vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským z roku 1991	13
3 Základné princípy vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským.....	16
3.1 Ciele vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským	16
3.2 Zásady vyučovania slovenského jazyka ako L ₂	17
3.3 Faktory podporujúce osvojovanie slovenského jazyka ako L ₂	18
3.4 Obsah vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra v školách s vyučovacím jazykom maďarským.....	19
3.5 Etapy osvojovania slovenského jazyka v školách s vyučovacím jazykom maďarským	24
3.6 Plánovanie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským.....	25
3.7 Príprava a ďalšie vzdelávanie učiteľov vyučujúcich slovenský jazyk a slovenskú literatúru v školách s vyučovacím jazykom maďarským.....	26
4 Úlohy vyplývajúce z Koncepcie	27
4.1 Prioritné strategické oblasti ďalšieho rozvoja	27
4.2 Návrh opatrení a aktivít na zvyšovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským	28
Zoznam odkazov	31
Zoznam obrázkov a tabuliek.....	34
Zoznam príloh.....	35
Prílohy.....	36

Zoznam skratiek

EÚ	Európska únia
EQ	emocionálny kvocient
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Komenského
IC	Inšpekčné centrum
IKT	informačné a komunikačné technológie
IŠVP	inovovaný štátny vzdelávací program
IQ	inteligentný kvocient
L ₁	lingua 1, prvý jazyk
L ₂	lingua 2, druhý jazyk
MC	Metodické centrum
MDP	materiálny didaktický prostriedok
MPC	Metodicko-pedagogické centrum
MŠ	materská škola
MŠ SR	Ministerstvo školstva Slovenskej republiky
MŠMŠ SR	Ministerstvo školstva, mládeže a športu Slovenskej republiky
MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
NÚCEM	Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania
OVŠ	odbor vysokých škôl
PdF	pedagogická fakulta
RUP	rámcový učebný plán
SERR	Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky
SJL	slovenský jazyk a literatúra
SJSL	slovenský jazyk a slovenská literatúra
SR	Slovenská republika
SŠ	stredná škola
ŠPÚ	Štátny pedagogický ústav
ŠŠI	Štátna školská inšpekcia
ŠVP	štátny vzdelávací program
T9	Testovanie 9
ÚIC	Ústredné inšpekčné centrum
ÚMC	Ústredné metodické centrum
UP	učebný plán
VJM	vyučovací jazyk maďarský
VÚP	Výskumný ústav pedagogický
Zb.	zbierka zákonov
ZŠ	základná škola
Z. z.	zbierka zákonov

Úvod

Súčasnú spoločenskú zmenu ovplyvňujú systém vzdelávania, ktorý kladie dôraz na aktívne ovládanie slovenského jazyka žiakmi na všetkých typoch a druhoch škôl s prihliadnutím na žiakov s vyučovacím jazykom národnostných menšín, ktorých situácia je o to zložitejšia, že pre väčšinu z nich nie je slovenský jazyk materinským jazykom. Na jednej strane je nevyhnutné, aby žiak ovládal štátny jazyk na úrovni primeranej veku, na strane druhej pedagogická prax ukazuje, že sa v školách v malej miere uplatňujú nové didaktické prístupy a inovatívne metódy v prospech zvyšovania úrovne ovládania slovenského jazyka. Na uvedenú problematiku reflektuje národný projekt *Edukačný proces vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským* (ďalej len Národný projekt), ktorý bol schválený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pod číslom 2015-14697/33730:2-100A dňa 27. 8. 2015. Hlavným koordinátorom Národného projektu je Metodicko-pedagogické centrum. Riešiteľmi sú Štátny pedagogický ústav (ďalej len ŠPÚ), Štátna školská inšpekcia (ďalej len ŠŠI), Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (ďalej len NÚCEM). Ciele, úlohy a exaktné definície kompetencií jednotlivých organizácií, ktoré sa podieľajú na realizovaní Národného projektu, sú uvedené v projektovom zámere, ktorý uvádzame v Prílohe 1. Jednou z hlavných úloh Národného projektu je vypracovanie Koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej len Koncepcia). Počas trvania Národného projektu sa bude overovať metodický model vyučovania SJSL na rozvoj komunikačných zručností v nasledovných vybraných základných školách:

- ZŠ Bélu Bartóka s VJM Veľký Meder,
- ZŠ Mateja Korvína s VJM Šamorín,
- ZŠ Józsefa Kovátsa s VJM Bátorove Kosihy.

Koncepcia vychádza z didaktiky vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra (ďalej len SJSL), reflektuje na Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky (ďalej len SERR), na požiadavky z pedagogickej praxe a súčasne zahŕňa aj najnovšie poznatky z oblasti vyučovania cudzích jazykov, vyučovacích jazykov a materinských jazykov u nás aj v zahraničí. Koncepcia vychádza z platnej Koncepcie vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským, ktorá bola schválená Ministerstvom školstva, mládeže a športu Slovenskej republiky dňa 19. 6. 1991 pod číslom 1963/1991-22 (ďalej len Koncepcia 1991) a z analýzy stavu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry za posledných dvadsaťpäť rokov. Na základe hodnotenia uvedenej Koncepcie 1991 vyplýva, že jedna tretina odporúčaných úloh nebola splnená. Zámery tohto dokumentu neboli dôsledne realizované a jeho ciele neboli naplnené. Mnohé úlohy sú kľúčové a dodnes aktuálne. V zmysle výziev súčasnej doby je potrebné aj naďalej trvať na ich realizácii, z tohto dôvodu sú implementované aj do cieľov a úloh predkladanej Koncepcie.

Hlavné ciele Koncepcie:

- zefektívniť edukačný proces v školách s vyučovacím jazykom maďarským,
- zvýšiť kvalitu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry zameranú na zvýšenie komunikačnej kompetencie žiakov v školách s vyučovacím jazykom maďarským,

- sledovať efektívnosť implementácie štátnych vzdelávacích programov vrátane vzdelávacích štandardov zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským.

Špecifické ciele Konceptie:

- Vytvoriť a realizovať systém podpory a rozvoja profesijných kompetencií v príprave i ďalšieho vzdelávania pedagógov škôl s vyučovacím jazykom maďarským vyučujúcich SJSL, zameraný na skvalitnenie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry.
- Sledovať úroveň vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry zameranú na rozvoj komunikačných kompetencií žiakov vybraných základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským.
- Vytvoriť podporný didaktický a metodický materiál na skvalitnenie edukačného procesu a na rozvoj komunikačných a predmetových kompetencií žiakov v záujme zlepšenia ich vzťahu k vyučovaciemu predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra, slovenskému jazyku a kultúre slovenského národa.
- Vytvoriť podporný systém na zabezpečenie vhodných materiálnych didaktických prostriedkov, materiálno-technických a organizačných podmienok s cieľom zvyšovania efektivity vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry.
- Zabezpečiť účinný legislatívny rámec pre vytvorenie nevyhnutných podmienok potrebných na zabezpečenie realizácie kvalitného a efektívneho vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry.

Hlavné ciele Konceptie korešpondujú s hlavnými cieľmi Národného projektu, špecifické ciele sú zohľadnené v strategických oblastiach a podrobne rozpracované v podobe konkrétnych úloh, aktivít a opatrení vo 4. kapitole.

Koncepcia pozostáva zo štyroch kapitol. V prvej kapitole sú uvedené zdôvodnenia a východiská pre vypracovanie Konceptie, druhá kapitola sa zaoberá analýzou súčasného stavu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Súčasťou tejto kapitoly je aj hodnotenie plnenia odporúčaní a úloh súčasne platnej Konceptie 1991. Tretia kapitola je neoddeliteľnou súčasťou predkladanej Konceptie, pretože objasňuje filozofiu a teóriu vyučovania SJSL, popisuje stratégie, princípy, konkretizuje ciele, obsah, predmetové kompetencie vyučovacieho predmetu a zásady plánovania vyučovacieho procesu SJSL v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Štvrtá kapitola prináša návrh úloh a aktivít vyplývajúcich z Konceptie, návrh strategických oblastí a ciele ďalšieho rozvoja, ktoré by po úspešnej implementácii do pedagogickej praxe a realizácii mohli znamenať kvalitatívny posun.

Pilotná verzia Konceptie prioritne vychádza z cieľov Národného projektu a bude sa overovať v uvedených troch základných školách do roku 2020.

1 Zdôvodnenie a východiská pre vypracovanie Koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

1.1 Zdôvodnenie

V Európskej únii (ďalej len EÚ) sa zdôrazňuje potreba „viacjazyčnosti“ Európanov. Príslušníci väčšiny európskych národov ovládajú dva alebo viac cudzích jazykov kvôli potrebe komunikovať v rámci vlastného štátu alebo s príslušníkmi susediacich štátov. Cieľom nie je zvládnutie cudzích jazykov na úrovni rodeného používateľa, ale rozvíjať taký jazykový repertoár, v ktorom sa uplatnia všetky jazykové schopnosti, poznatky a skúsenosti s jazykmi.

Deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje právo na osvojenie si štátneho jazyka. Dôležitosť ovládania majoritného jazyka príslušníkmi minorít je podporená viacerými európskymi odporúčaniami. Potrebu vypracovania Koncepcie naznačili aj závery, analýzy a zhodnotenia výsledkov monitorovania úrovne vyučovania slovenského jazyka a literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej len ZŠ s VJM) a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej len SŠ s VJM) v rokoch 1999 – 2002. [1a, 1b, 1c] Na potrebu skvalitnenia podmienok vyučovania SJSL v školách s VJM poukazujú aj výsledky viacerých prieskumov, analýz a správ¹ odborníkov pôsobiacich v regionálnom školstve. Na základe výsledkov zo správ NÚCEM z testovania žiakov 9. ročníka ZŠ s VJM v rokoch 2010 – 2016 môžeme konštatovať, že výsledky žiakov sú vyrovnané medziročne aj v rámci jednotlivých testovaných oblastí (čítanie s porozumením, jazyková zložka a literárna zložka). Úspešnosť deviatikov ZŠ s VJM zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry v testovaní presahuje očakávanú úspešnosť, t. j. 50 – 60 %. V národných testoch T9 sa však netestujú komunikačné zručnosti žiakov a ani počúvanie s porozumením. Na nedostatky v uvedených oblastiach sa poukazuje aj v správach ŠŠI a v správach o stave používania štátneho jazyka. Na sledovaných vyučovacích hodinách SJSL v ZŠ s VJM sa ukázalo, že viacerí žiaci sa pri ústnej komunikácii často nevyjadrovali správne, plynulo, samostatne.

Koncepcia vyplýva:

- z platnej *Koncepcie vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským z roku 1991*, ktorej hlavným zámerom je zjednotiť komunikatívny princíp na všetkých druhoch a typoch škôl s VJM a ktorý doteraz nebol dôsledne naplnený,

¹ Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky v zmysle zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku SR v znení neskorších predpisov; Správy o stave a úrovni výchovy a vzdelávania (správy ŠŠI); Správy T9 (správy NÚCEM z testovania žiakov 9. ročníka ZŠ); Analýza uskutočniteľnosti zmeny vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, materiál č. 2011-18624/45416:1-09 prerokovaný na 22. porade vedenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 24. 11. 2011.

- z dlhodobej a stále aktuálnej požiadavky aktívneho ovládania slovenského jazyka ako štátneho jazyka v Slovenskej republike (ďalej len SR)²,
- z požiadaviek zmien v spoločenskom aj školskom systéme Slovenskej republiky za posledných dvadsaťpäť rokov, t. j. vznik samostatnej SR, zákon o štátnom jazyku, vstup SR do EÚ, nová maturitná skúška, Testovanie 9, zavedenie dvojúrovňového modelu vzdelávania v rámci kurikulárnej prestavby školského systému v SR, zavedenie vyučovania povinného cudzieho jazyka na 1. stupni základnej školy (Príloha 2),
- z ratifikovaných medzinárodných dokumentov a z platnej legislatívy Slovenskej republiky (Príloha 2).

1.2 Základné východiská – výskumy, vedecké štúdie a pedagogické dokumenty

Koncepcia nadväzuje na výskumy, vedecké štúdie, koncepčné dokumenty, analýzy, správy a pedagogické dokumenty (Príloha 3), ktoré boli realizované a vypracované za posledných takmer dvadsať rokov. Zistenia a závery z výskumov tvoria argumentačný aparát k zdôvodneniu potreby vypracovania Koncepcie.

Výskum úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským v rokoch 1999 – 2002 potvrdil úspešnosť komunikatívneho vyučovania slovenského jazyka, ale odkryl aj závažné špecifické problémy v nedodržaní princípu komunikatívneho vyučovania jazyka, vo vyučovaní gramatiky ako izolovanej zložky predmetu a problémy v nerovnomernom rozvíjaní jednotlivých foriem komunikácie (zhrnutie najzávažnejších zistení uvádzame v Prílohe 4).

Z uznesenia vlády č. 196 zo dňa 10. 3. 2010 vyplývala úloha pre Štátny pedagogický ústav inovovať Štátny vzdelávací program (ďalej len ŠVP) a zároveň realizovať sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v ZŠ a SŠ s VJM. Zistenia z výskumu poukazujú na to, že naďalej pretrvávajú závažné nedostatky zistené v predchádzajúcom výskume z rokov 1999 – 2002 (zhrnutie najzávažnejších zistení uvádzame v Prílohe 5).

Vo vedeckých štúdiách Štátneho pedagogického ústavu [1a, 1b, 1c] sa konštatovalo, že dokument *Koncepcia vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s VJM* z roku 1991 odzrkadľuje poznatky o vyučovaní materinských jazykov a cieľových jazykov v osemdesiatych rokoch minulého storočia a bola naznačená aj stratégia vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry a zároveň boli vypracované pedagogické dokumenty a ďalšie odborné publikácie. V systéme dvojúrovňového modelu vzdelávania v roku 2008 nastali zmeny v postavení vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra (podrobnejšie pozri Prílohu 6).

V rámci výskumnej úlohy Vzdelávací štandard národnostných reálií v školách s vyučovacím jazykom maďarským pred desiatimi rokmi už bol pokus o inováciu koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry a v roku 2005 bol vypracovaný

² Zákon č. 204/2011 Z. z. z 28. júna 2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení zákona č. 318/2009 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

dokument Návrh koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským, ktorý už nevstúpil do platnosti z dôvodu zavedenia dvojúrovňového modelu vzdelávania v rámci kurikulárnej prestavby školského systému v Slovenskej republike od 2008.

V roku 2015 boli ako súčasť inovovaných Štátnych vzdelávacích programov prepracované vzdelávacie štandardy zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Na všetkých stupňoch vzdelávania boli zjednotené komunikačné témy a súčasne zosúladené s komunikačnými témami Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky.

Štátny pedagogický ústav je od januára 2016 spoluriešiteľom projektu MŠVVaŠ SR, v rámci ktorého zodpovedá za analýzu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry vo vybraných školách aj za prieskum na zistenie súčasného stavu implementácie inovovaného ŠVP. Spoluriešitelia predkladajú podľa harmonogramu evalvačné správy [2]. V roku 2016 sa realizovali dotazníkové prieskumy [3, 4] a interview [4] na zistenie stavu implementácie inovovaného ŠVP (zhrnutie zistení uvádzame v Prílohe 7).

2 Analýza súčasného stavu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

2.1 Všeobecná charakteristika vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra

V Konceptii z roku 1991 sa v cieľoch vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s VJM uvádza, že je potrebné zvážiť nereálnosť požiadavky pravého, symetrického bilingvizmu, pretože v skutočnosti je jeden jazyk vždy dominantný. V snahe redukovať preťaženosť žiakov treba rešpektovať skutočnosť, že sociálne prostredie, v ktorom mnohí žiaci vyrastajú, nie je typicky dvoj-, resp. viacjazyčné. Obsahové požiadavky vyučovacieho predmetu SJSL by preto mali byť podobné požiadavkám vyučovania cudzieho jazyka.

Edukačný proces v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín (vrátane škôl s VJM) prebieha v súlade s ratifikačnou listinou Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov³ a deťom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje právo na osvojenie si štátneho jazyka, t. j. slovenského jazyka, ktorý je pre nich druhým jazykom (L₂, lingua 2)⁴. [5] Slovenský jazyk a slovenská literatúra v hierarchii vyučovacích predmetov v školách s VJM má kľúčové postavenie popri maďarskom jazyku a literatúre a jeho špecifickosť sa odzrkadľuje v Konceptii i v obsahu. Vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na 1. stupni ZŠ sa musí venovať náležitá pozornosť skutočnosti, že žiaci do 1. ročníka základnej školy prichádzajú s odlišnými jazykovými a rečovými kompetenciami. S podobnou výzvou sa stretávame aj na začiatku 5. ročníka ZŠ s VJM, nakoľko úroveň ovládania slovenského jazyka žiakmi na prechode na vyšší stupeň vzdelávania sa odlišuje podľa jazykového prostredia žiakov a školy, podľa úrovne ich vyjadrovacích schopností vo svojom materinskom jazyku, ako aj podľa ich vrodených jazykových schopností, psychických a vekových osobitostí.

Z lingvistického hľadiska slovenský jazyk a maďarský jazyk sú typologicky a genealogicky odlišné jazyky.⁵ Keďže sa slovenský jazyk genealogicky a typologicky odlišuje od materinského jazyka žiakov, výber metód, foriem a prostriedkov vyučovania sa odlišuje od vyučovania materinského jazyka a **riadi sa princípmi vyučovania cudzích jazykov**. Súbor požiadaviek na vedomosti, zručnosti, schopnosti a návyky žiakov však zohľadňuje odlišnú funkciu slovenského jazyka v porovnaní s inými jazykmi.

³ Uznesenie NR SR č. 1497 z 19. júna 2001, časť III. čl. 8 ods. 1 Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov – 588/2001 Z. z.

⁴ Prvý jazyk – „L₁, first language“:

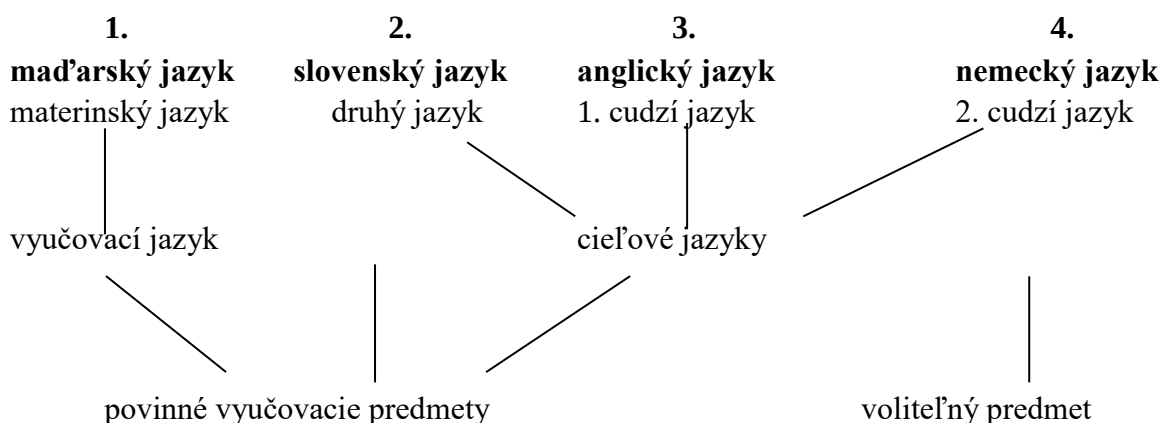
- a) jazyk, ktorý si jedinec osvojil ako prvý v poradí;
- b) jazyk, ktorý je materinským jazykom hovoriaceho;
- c) jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na vyššej úrovni;

Druhý jazyk – „L₂, second language“:

- a) jazyk, ktorý si jedinec osvojil neskôr ako prvý jazyk;
- b) jazyk, ktorý nie je materinským jazykom hovoriaceho;
- c) jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na nižšej úrovni.

⁵ Slovenský jazyk je typologicky flexívny, genealogicky indoeurópsky slovanský jazyk. Maďarský jazyk sa typologicky zaraďuje medzi aglutinačné jazyky a genealogicky medzi ugrofínske jazyky.

Obrázok 1 Postavenie jazykov v školách s vyučovacím jazykom maďarským

(upravené podľa Alabánovej, [6a])

Vo vyučovaní SJSL platia všeobecne platné psychologické zásady a **zásady technológie vyučovania cudzích jazykov**⁶. Zásadný rozdiel však spočíva v tom, že vo vyučovaní cudzích jazykov pri plánovaní ich obsahu a edukačného procesu sa neprihliada na už osvojené vedomosti a zručnosti žiakov v maďarskom jazyku. Na hodinách SJSL žiaci vnímajú slovenskú reč a získavajú zručnosti v osvojovaní slovenského jazyka od 1. ročníka na základe získaných poznatkov a zručností v maďarskom jazyku.

Preto pri osvojovaní si slovenského jazyka ako L₂ sa vychádza z princípu opory o materinský jazyk, a hlavne v začiatkoch učenia sa jazyka sa využíva rovnaká alebo málo odlišná slovná zásoba maďarského a slovenského jazyka. Vzdelávací štandard platný od 2015 pre SJSL definuje, že sa vo vyučovaní SJSL musí rešpektovať a využívať jazykový kód⁷ osvojený žiakmi v ich materinskom jazyku a súčasne sa musí rešpektovať aj osvojený jazykový kód v slovenskom jazyku získaný prirodzeným osvojovaním slovenského jazyka v dvojazyčnom prostredí. [7a]

Komunikatívny prístup k tvorbe obsahu a procesu vyučovania znamená riadiť sa princípom tematického modelovania jazyka a princípom prenášania jazyka cez rečový kanál komunikácie. Princípy komunikatívneho vyučovania vyžadujú správnu proporionalitu procesu automatizácie a kognitívnej zložky.

⁶ Zákon o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z. z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov definuje v § 12 ods. 7 cudzí jazyk ako „jazyk iného štátu, s ktorým Slovenská republika uzavrela dohodu, podľa ktorej bola zriadená škola alebo trieda s druhým vyučovacím jazykom tohto štátu, alebo jazyk iného štátu, ktorého jazykom nie je jazyk národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny“.

⁷ Jazykový kód – rečové návyky (spôsob komunikácie, bohatosť slovnej zásoby) odrážajúce sociálne pomery detí

2.2 Špecifiká determinujúce vyučovanie a osvojovanie slovenského jazyka ako L2

Slovenský jazyk ako L₂ pre žiakov základných škôl s VJM sa vyznačuje viacerými osobitosťami, ktoré majú výrazný vplyv na koncepciu a stratégiu vyučovania tohto vyučovacieho predmetu, najmä na 1. stupni ZŠ, v nižších ročníkoch 2. stupňa ZŠ a 8-ročných gymnázií. Vyučovací predmet SJSL sa zaraďuje medzi špecifické vyučovacie predmety v ZŠ a SŠ s VJM. Špecifiká a ciele vyučovania sú definované v ŠVP pre jednotlivé stupne vzdelávania pre vyučovací predmet SJSL. Špecifickosť ovplyvňujú nasledovné faktory, ktoré zároveň pomenúvajú súčasný stav vyučovania SJSL v školách s VJM.

- **Postavenie slovenského jazyka** – slovenský jazyk je štátnym jazykom v SR, jeho používanie sa riadi jazykovým zákonom⁸ a jeho aktívne zvládnutie je spoločenskou požiadavkou. Slovenský jazyk je dorozumievacím jazykom občanov maďarskej národnosti v styku so slovenským národom a národnosťami v SR. Sociálne prostredie, v ktorom žiaci vyrastajú, nie je typicky dvojazyčné. Väčšina žiakov pochádza z prostredia, kde sa komunikuje prevažne v maďarskom jazyku. Slovenský jazyk je pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom maďarským druhým jazykom (L₂). Z jeho špecifickosti vyplýva, že vyučovací predmet SJSL zastáva veľmi dôležité miesto v hierarchii vyučovacích predmetov. V rámcovom učebnom pláne pre školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín má vyučovací predmet SJSL rovnakú hodinovú dotáciu ako vyučovací jazyk. Pri vstupe do školy dieťa už pozná maďarský jazyk (svoj materinský jazyk), má rozvinutú artikulačnú bázu, v škole si zdokonaľuje používanie jazyka osvojovaním jeho pravidiel a zákonitostí. Z výsledkov monitorovania úrovne vyučovania slovenského jazyka v rokoch 1999 – 2002 [1a] vyplýva, že približne 50 % žiakov ZŠ s VJM sa so slovenským jazykom stretávalo iba v škole a na začiatku plnenia povinnej školskej dochádzky približne polovica detí nepoznala slovenský jazyk vôbec.
- **Štátne vzdelávacie programy** – Cieľom na všetkých stupňoch vzdelávania je komunikatívne vyučovanie, dôraz sa kladie na **aktívne používanie slovenského jazyka v bežných komunikačných situáciách**, pri ktorých je potrebné prihliadať na vývinové špecifiká žiakov. Špecifikácia cieľov, výber a štruktúracia učebného obsahu a modelovanie procesu vo vzdelávacích štandardoch sa riadia **princípmi vyučovania cudzích jazykov**. Učebný obsah je presnejšie vymedzený vo všetkých ročníkoch vzdelávania, učivo je usporiadané špirálovite, výkony sú rozdelené a systematizované do ročníkov podľa náročnosti a komunikačné témy korešpondujú s komunikačnými témami Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky⁹. [7a, 7b, 7c]
- **Vyučovanie** – vo vyučovaní sa používajú **metódy a techniky vyučovania cudzích jazykov** pedagógmi, resp. metódy a techniky osvojovania cudzích jazykov žiakmi. Poňatie vyučovacieho predmetu a učebný obsah sú založené na princípoch komunikatívnosti, postupného rozvíjania vedomostí, zručností a návykov, veku primeranosti a postupne narastajúcej náročnosti v súčinnosti s princípmi humanity, vzájomnej tolerance a

⁸ Zákon č. 204/2011 Z. z. z 28. júna 2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení zákona č. 318/2009 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

⁹ Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie a hodnotenie. Bratislava : ŠPÚ, 2006.

demokracie, plne rešpektujúc individuálne schopnosti, sociálne a jazykové prostredie žiakov. [8]

- **Etapy** osvojovania jazyka sú v súlade s ontogenetickou psychológiou a sú členené na začiatočnú, pokračovaciú a záverečnú etapu podľa modelu 3 + 3 + 3. Nekopírujú štruktúru povinnej školskej dochádzky v ZŠ s VJM (1. a 2. stupeň) a SŠ s VJM ani štruktúru osemročných gymnázií členených na nižší a vyšší stupeň.
- **Zložky predmetu** – na 1. stupni ZŠ sa vyučovací predmet SJSL nedelí na zložky. Filozofia vyučovania slovenskej literatúry na 2. stupni ZŠ a SŠ s VJM nie je totožná s koncepciou vyučovania literatúry vyučovacieho predmetu maďarský jazyk a literatúra. Zložka vyučovacieho predmetu SJSL *literárna komunikácia* (v ZŠ s VJM), *literatúra a literárna komunikácia* (v SŠ s VJM) neobsahuje svetovú literatúru. Uvedené zložky sa venujú najvýznamnejším dielam osobností slovenského kultúrneho a literárneho života.
- **Písanie** – schválenie ŠVP v roku 2008 a zavedenie prvého povinného cudzieho jazyka od 3. ročníka ZŠ (od roku 2015 anglického jazyka) ovplyvnilo presunutie čítania a písania z 3. ročníka ZŠ do prvého polroka 2. ročníka s cieľom predísť nadmernej záťaži žiakov na 1. stupni ZŠ s VJM. Vzhľadom na skutočnosť, že vyučovací predmet SJSL sa vyučuje od 1. ročníka ZŠ, je žiaduci a odôvodnený časový posun písania v slovenskom jazyku, resp. zaradenie dlhšieho obdobia úvodného ústneho kurzu do vyučovacieho procesu.
- **Medzipredmetové vzťahy** – z osobitostí vyučovania, osvojovania slovenského jazyka, vyplýva nevyhnutná potreba venovať osobitnú pozornosť medzipredmetovým vzťahom pri plánovaní učebného obsahu: nadväznosti na vedomosti, zručnosti a návyky žiakov, čiže na predmetové kompetencie žiakov získané vo vyučovacom predmete maďarský jazyk a literatúra, ako aj v ostatných vyučovacích predmetoch (napríklad vo vyučovacom predmete hudobná výchova, prvouka, vlastiveda, geografia, dejepis a čiastočne v matematike a ostatných prírodovedných predmetoch).
- **Obsahová nadväznosť** – zo skutočnosti, že žiaci prichádzajú na jednotlivé stupne vzdelávania (vrátane vstupu detí do 1. ročníka ZŠ s VJM z materských škôl) s odlišnými jazykovými a rečovými kompetenciami, vyplýva potreba dôsledne dbať na obsahovú nadväznosť učebného obsahu na jednotlivých stupňoch ZŠ a SŠ s VJM aj na nadväznosť kľúčových kompetencií medzi jednotlivými vzdelávacími stupňami, na postupné zvyšovanie náročnosti a požiadaviek na komunikačnú kompetenciu žiakov.
- **Reálie** – so zemepisnými, historickými a spoločenskými reáliami sa žiaci oboznamujú v maďarskom jazyku na hodinách príslušných vyučovacích predmetov. Na hodinách SJSL sa takto získava čas na praktickú aplikáciu týchto poznatkov v priebehu komunikácie v slovenskom jazyku a na nácvik lexikálnych reálií a oboznamovanie sa so slovenskými kultúrnymi a literárnymi reáliami.

V porovnaní s inými cieľovými jazykmi osvojovanie slovenského jazyka uľahčuje aj skutočnosť, že počas viac ako tisícročného spolužitia maďarského a slovenského národa sa vytvorili a ustálili spoločné kultúrne zvyky, spoločenské správanie, často aj rovnaké zmýšľanie.

2.3 Analýza plnenia odporúčaní a úloh z Koncepcie vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským z roku 1991

V roku 2011 bol vypracovaný dokument *Analýza uskutočniteľnosti zmeny vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín* [9], ktorý bol prerokovaný vedením Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

Nižšie uvádzame hodnotenie plnenia odporúčaní a úloh vyplývajúcich z koncepcie z roku 1991.

Tabuľka 1 Hodnotenie plnenia odporúčaní a úloh [9]

Odporúčania a úlohy		Zodpovedný	Stav plnenia
Organizačné zabezpečenie	Zaviesť komunikatívne vyučovanie podľa harmonogramu.	VÚP, MŠMŠ SR, odbor 22	Úloha čiastočne splnená. Zapracované v dokumentoch, v pedagogickej praxi realizované čiastočne.
Príprava a ďalšie vzdelávanie učiteľov	Učiteľom slovenského jazyka pôsobiacim v školách s VJM spracovať metodické usmernenie o požiadavkách a postupoch pri uplatňovaní princípu komunikatívnosti vo vyučovaní predmetu.	VÚP, MŠMŠ SR, odbor 22	Úloha splnená po schválení Koncepcie (1991).
	Pripravovať učiteľov SJSJL podľa ročníkov na aplikáciu metód a foriem komunikatívneho vyučovania.	ÚMC, MC	Úloha nesplnená (od roku 2009 sa realizovali akreditované kontinuálne vzdelávania, avšak nie podľa ročníkov, ale podľa stupňov vzdelávania).
	Zvolať seminár o komunikatívnom vyučovaní.	MŠMŠ SR, odbor 22	Úloha nesplnená.
	Prehodnotiť metodickú pripravenosť učiteľov slovenského jazyka vzhľadom na špecifiká vyučovania slovenského jazyka v školách s VJM na FF UK v Bratislave a PdF v Nitre ¹⁰ .	MŠ SR, OVŠ	Úloha nesplnená (ani na jednej pedagogickej fakulte nie je akreditovaný študijný program zameraný na štúdium slovenského jazyka ako L ₂).
	Jazykovú pripravenosť učiteľov zo slovenského jazyka a metodickú pripravenosť učiteľov na výučbu slovenského jazyka a literatúry overovať atestačnými skúškami.	MŠMŠ SR, OVŠ, PdF Nitra, FF UK Bratislava	Úloha nesplnená, v súčasnosti aj učitelia predškolskej pedagogiky a primárneho vzdelávania absolvujú štátnu skúšku zo slovenského jazyka

¹⁰ V 90-tych rokoch 20. storočia sa príprave učiteľov SJSJL v školách s VJM venovala Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave a Pedagogická fakulta v Nitre (terajšia Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre).

			a literatúry (ďalej len SJL), resp. z didaktiky vyučovania SJL.
Tvorba dokumentov	Upraviť učebné osnovy pre 1. ročník ZŠ s VJM.	VÚP	Úloha splnená po schválení Koncepcie (1991).
	Pripraviť návrh učebných osnov vyučovania SJL podľa novej koncepcie vyučovania predmetu.	VÚP	Úloha splnená po schválení Koncepcie (1991).
	Zabezpečiť postupné vydávanie učebníc pre jednotlivé ročníky ZŠ a SŠ na základe nových učebných osnov.	MŠMŠ SR, odbor 22, VÚP	Úloha splnená po schválení Koncepcie (1991).
Tvorba učebných pomôcok	Spracovať pre potreby ZŠ a SŠ návrh súboru učebných pomôcok ku komunikatívnemu vyučovaniu predmetu.	VÚP	Úloha splnená. Výstupy sú zverejnené na webovom sídle ŠPÚ.
	Zabezpečiť postupné vydávanie učebných pomôcok od 1. 1. 1992.	MŠMŠ SR, odbor 24, odbor 22	Úloha čiastočne splnená.
	Žiacke knižnice vybaviť vhodnými dielami klasickej a súčasnej slovenskej literatúry.	MŠMŠ SR, odbor 24	Úloha nesplnená (až od roku 2006 sa školy mohli zapojiť do projektu <i>Revitalizácia školských knižníc</i>).
	Návrhy učebných osnov, návrhy na tvorbu učebných pomôcok a zásady tvorby učebníc posudzovať v predmetovej komisii slovenského jazyka pre školy s vyučovacím jazykom maďarským.	MŠMŠ SR, odbor 22	Úloha splnená čiastočne, v súčasnosti sa tvorba a vydávanie materiálnych didaktických prostriedkov (ďalej len MDP) riadi podľa platnej smernice.
	Pri vyučovaní predmetu slovenský jazyk a literatúra prednostne využívať možnosť delenia tried na skupiny v zmysle predkladaného návrhu.	Školské správy v národnostne zmiešaných oblastiach	Úloha splnená, pokyny v učebných plánoch (ďalej len UP). Poznámka: Od 2008 rámcové učebné plány (ďalej len RUP).
	Vypracovať teóriu vyučovania slovenského jazyka ako L ₂ a teóriu vyučovania literatúry v ZŠ a SŠ s VJM na základe komparatívneho a longitudinálneho výskumu.	PdF Nitra, VÚP	Úloha splnená čiastočne (pre 1. stupeň ZŠ s VJM bola vydaná monografia M. Alabánovej). [10]
	Vydať pre rodičov publikáciu so zameraním na otázky vyučovania slovenského jazyka, hlavne v 1. a 2. ročníku ZŠ.	MŠMŠ SR, odbor 22	Úloha nesplnená.
Priestorové zabezpečenie	Zriadiť špeciálne jazykové učebne.	MŠMŠ SR, odbor 24	Úloha čiastočne splnená.
Výskum	Overovať účinnosť nového poňatia vyučovania slovenského jazyka	VÚP, ÚIC, IC	Úloha trvalá. Výskumy v rokoch

	a literatúry v zmysle princípu komunikatívnosti vyučovania (od školského roka 1992/1993).		1999 – 2002 (výsledky publikované v roku 2004) [1a, 1b, 1c], výskum Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským od roku 2012 ¹¹ (čiastkové výsledky boli prezentované na vedeckých konferenciách a publikované v zborníkoch konferencií). [11a, 11b, 11c, 11d]
--	---	--	---

(zdroj: vlastné spracovanie)

Z uvedenej analýzy vyplýva, že niektoré úlohy boli len čiastočne splnené alebo sa nerealizovali vôbec, avšak základná filozofia v súčasnosti platnej koncepcie z roku 1991 je stále aktuálna.

¹¹ Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským (výskumná úloha ŠPÚ)

3 Základné princípy vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

3.1 Ciele vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Vo vyučovaní SJSL sa prihliada na skutočnosť, že jazyk sa používaním mení podľa nárokov kontextu, v ktorom sa používa. Z toho hľadiska jazyk nie je neutrálnym nástrojom myslenia. Potreba a túžba komunikovať vznikajú v konkrétnej situácii, pričom forma a obsah komunikácie sú reakciou na túto situáciu.¹²

Komplexný cieľ vyučovania SJSL určuje na jednej strane modernizácia vyučovania SJSL, na strane druhej náročné požiadavky spoločnosti z hľadiska politického, spoločenského a jazykového. Tento cieľ zahŕňa predovšetkým praktické, aktívne ovládanie jazyka, poznanie kultúrnych hodnôt slovenského národa na záseade primeranosti veku.

Prioritným cieľom vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským je utvárať komunikačnú kompetenciu žiakov v záujme dosiahnutia bilingvizmu, resp. viacjazyčnosti na úrovni funkčnej definície bilingvizmu [12], podľa ktorej dvojajazyčný je každý hovoriaci, ktorý vo svojej každodennej jazykovej praxi používa dva jazyky, a to nezávisle od stupňa ich ovládania. Tento strategický cieľ na vyšších stupňoch sa naplňa v tom prípade, ak komunikačná kompetencia dvojajazyčných hovoriacich bude spojená s náležitým ovládaním a praktickým využívaním pravidiel používania maďarského aj slovenského jazyka a komunikácie v rozličných komunikačných situáciách.

Hlavný cieľ vyučovania SJSL zahŕňa tri cieľové komponenty:

- A. produktívno-receptívne (komunikatívne) ovládanie slovenského jazyka; ciele sformulované v produktívno-receptívnom ovládaní slovenského jazyka zahŕňajú v sebe kognitívnu (poznávaciu), inštrumentálnu (nástroj ďalšieho vzdelávania) a komunikatívnu (dorozumievaciu) funkciu ako základné funkcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry,
- B. informatívny aspekt, v ktorom sú obsiahnuté okrem vedomostí o slovenčine aj vedomosti všeobecnovzdelávacieho charakteru,
- C. formatívna funkcia (rozvoj psychických poznávacích procesov) vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry, s ktorou súvisí:
 - utváranie záujmu o slovenský jazyk ako druhý jazyk,
 - pestovanie a utváranie pozitívneho postoja a vzťahu k slovenskému jazyku,
 - utváranie postojov a návykov na kultivovanie vlastného jazykového prejavu,
 - rozvíjanie estetického citu. [6b]

Všeobecné ciele SJSL v školách s VJM sú:

- rozvíjať schopnosť žiakov uvedomovať si kultúrnu a jazykovú pestrosť v rámci Európy a sveta a v rámci jednotlivých sociálnych prostredí,
- vzbudiť záujem žiakov o učenie sa ďalšieho jazyka,

¹² Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učenie sa, vyučovanie a hodnotenie. Bratislava : ŠPÚ, 2006, s. 46 – 47.

- vypestovať a posilniť u žiakov kladný vzťah k učeniu sa slovenského jazyka ako L₂,
- motivovať žiakov využívať základné kultúrne nástroje na kultivovanú komunikáciu, postupne rozlišovať rôzne súčasti kultúry, rozvíjať kultivovanú vizuálnu, sluchovú, jazykovú a pohybovú gramotnosť a tvorivosť,
- rozvíjať u žiakov povedomie vlastnej kultúrnej identity,
- vypestovať a posilniť u žiakov kladný vzťah a toleranciu k slovenskému národu a k ostatným etnikám, naučiť žiakov vnímať, chápať a rešpektovať odlišnosti a rovnosti, rozvíjať schopnosť rešpektovať a tolerovať hodnoty iných kultúr,
- rozvíjať záujem žiakov o kultúrne a literárne dedičstvo slovenského národa,
- viesť žiakov k pochopeniu významu kultúrnych a umeleckých pamiatok na Slovensku.

Špecifické ciele SJSL v školách s VJM definujú získané kompetencie žiakov v počúvaní s porozumením, hovorení, čítaní s porozumením a v písaní na jednotlivých stupňoch vzdelávania prihliadajúc na jazykové prostredie školy, jazykové schopnosti, osvojený jazykový kód a vek žiakov. [7a, 7b, 7c]

3.2 Zásady vyučovania slovenského jazyka ako L₂

V súlade s celosvetovým trendom vyučovania jazykov aj vyučovanie slovenského jazyka ako L₂ zohľadňuje nasledujúce teórie:

1. *sociolingvistické názory na jazyk,*
2. *prvky teórie mentálno-kognitívnej psychológie v riadení edukačného procesu,*
3. *humanistická pedagogika.*

Východiskom vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra v školách s VJM je **komunikatívne vyučovanie**, komunikatívny prístup k tvorbe koncepcie a stratégie vyučovania. Pre vyučovanie SJSL je kľúčovým pojmom **komunikačná kompetencia**, ktorá znamená schopnosť účastníka komunikácie porozumieť a tvoriť z lexikálnej a gramatickej stránky správne vety a schopnosť interakcie v bežných sociálnych situáciách v súlade s normami slovenského jazyka. Základným atribútom **komunikácie** je zmysluplná komunikácia z aspektu žiaka:

- jazyk si žiaci osvojujú pomocou tém, ktoré sú v súlade s ich osobnými skúsenosťami a sú potrebné na komunikáciu,
- úlohy pre žiakov sú formulované tak, aby podporovali rozvoj ich komunikatívnych, kognitívnych a psychomotorických schopností a súčasne obohacovali a formovali aj ich citový život,
- pedagóg vhodnou organizáciou vyučovacej hodiny vytvára priaznivú atmosféru na osvojovanie jazyka,
- zohľadňujú sa schopnosti žiakov v maďarskom jazyku, ich sociokultúrne poznatky, poznatky o štruktúre maďarského jazyka, ako aj poznatky náukového charakteru získané v maďarskom jazyku.

Komunikatívny prístup k tvorbe obsahu a procesu vyučovania a osvojovania slovenského jazyka znamená riadiť sa princípom tematického modelovania jazyka a princípom prenášania jazyka cez rečový kanál komunikácie, teda formou rozhovorov a besied, pri zabezpečení nevyhnutných podmienok úspešnej komunikácie.

Ťažiskovými princípmi **komunikatívneho vyučovania** slovenského jazyka sú:

- princíp cieľavedomosti,
- princíp podriadenosti jazykových prostriedkov nácviku komunikačných zručností s prihliadaním na funkčnosť pri výbere jazykových prostriedkov s osobitným zreteľom na kontextualizáciu, kontrastívnosť a dlhodobosť,
- situačný princíp,
- princíp autenticity komunikačných procesov,
- princíp hodnotenia komunikačnej činnosti žiakov vo vzťahu k cieľom a úlohám. [13]

Princípy komunikatívneho vyučovania vyžadujú správnu proporcionalitu procesu automatizácie a kognitívnej zložky. V zmysle týchto princípov cieľom, obsahom aj prostriedkom vyučovania a osvojovania jazyka je komunikácia. V edukačnom procese sa dostávajú do popredia osobitosti individuálneho učenia sa, diferenciácia podľa individuálnych schopností a vrodenej vlôh učiaceho sa, pôsobenie na rozum i na emócie.

Pre vyučovanie slovenského jazyka v školách s VJM platia všeobecne platné psychologické zásady a **zásady technológie vyučovania cudzích jazykov**. Učiteľ cudzieho jazyka vplýva na psychiku žiakov, ktorá svojimi osobitosťami určuje metódy a formy vyučovania. Samotný vyučovací predmet je veľmi úzko spätý s myslením. Podstata jeho vyučovania spočíva v určitej zmene samotného myslenia. Pri vyučovaní cudzieho (nematerinského) jazyka je cieľom naučiť žiaka myslieť v jazyku, ktorý sa učí. Dôležitým prvkom psychologických základov vyučovania a osvojovania cudzích jazykov je uvedomenie si skutočnosti, že jazyk si možno osvojovať prakticky, a to prirodzeným osvojovaním pri nevyhnutnom styku s cieľovým jazykovým prostredím alebo uvedomenie na vyučovacích hodinách. **Proces osvojovania slovenského jazyka** v školách s VJM je **uvedomeným procesom**, pretože maďarský jazyk je prítomný vo vedomí žiakov bez ohľadu na to, či sa úplne vylučuje z procesu učenia sa slovenského jazyka alebo nie.

Vo vyučovaní SJSL, podobne ako v cudzích jazykoch, sa uplatňuje **činnostne zameraný prístup**, ktorý zohľadňuje poznávacie, emocionálne i vôľové možnosti, ba aj celý repertoár schopností žiaka. Zdôrazňuje sa **aktívne a zmysluplné používanie jazyka**, pri ktorom sa rozvíja počúvanie s porozumením, hovorenie, čítanie s porozumením a písanie.

3.3 Faktory podporujúce osvojovanie slovenského jazyka ako L2

Faktory podporujúce osvojovanie slovenského jazyka ako L₂ sú nasledovné:

1. **Organizačné faktory** – spomedzi nich sú dôležité alternatívne učebné programy s vysokým stupňom úspešnosti a zabezpečenie vyučovania druhého jazyka bilingválnym učiteľom s dobrou odbornou a metodickou pripravenosťou. Aplikovať alternatívne učebné programy na vyučovanie slovenského jazyka ako L₂ je potrebné v prvom rade z aspektu odlišného jazykového prostredia žiakov. Alternatívne učebné programy sa majú vypracovať v rámci školského vzdelávacieho programu (ďalej len ŠKVP) počnúc 1. ročníkom základnej školy až po maturitu.
2. **Faktory náklonnosti** – súvisia s humanizáciou edukačného procesu, ako aj s vhodnou motiváciou činnosti žiakov, napr. priaznivé edukačné prostredie, neautoritatívna výučba a vnútorná motivácia súvisiaca s pochopením vzdelávacích cieľov a sympatiou k nim.

3. **Faktory súvisiace s učením sa** – vytvorenie podmienok na zabezpečenie malej miery úzkosti, vysokého stupňa motivácie a vysokej sebadôvery učiaceho sa (pocitu úspešnosti).
4. **Lingvisticko-sociálne faktory** – súvisia jednak s jazykom a jednak so sociálnym a jazykovým prostredím žiakov. Nevyhnutným lingvistickým faktorom v procese osvojovania druhého jazyka je kvalitné vyučovanie maďarského jazyka, pretože ak sa dieťa naučí používať jazyk pri myslení a riešení problémov v jednom jazyku, tento potenciál môže preniesť aj na ďalšie jazyky. [14]

Spomedzi lingvistických faktorov je nesmierne dôležité vyučovanie kontrastívnym spôsobom, zabezpečenie množstva príležitostí na používanie slovenského jazyka v spoločenskom styku mimo vyučovania a mimo školy, napr. sledovanie vysielania slovenského rozhlasu a slovenskej televízie v slovenskej reči, čítanie slovenských kníh a časopisov atď. Vyučovanie kontrastívnym spôsobom vyžaduje nielen dôsledne porovnávať maďarský (ako materinský jazyk) a slovenský jazyk, ale aj vyberať a usporiadať samotné učivo podľa princípu kontrastívnosti s určením aj váhy toho-ktorého kontrastívneho javu. Súčasne je potrebné venovať zvýšenú pozornosť fonetickým, fonologickým, morfológickým a syntaktickým odlišnostiam. [15]

Medzi ďalšie **dôležité faktory** efektívneho utvárania komunikačnej kompetencie žiakov patrí **situácia učenia sa jazyka**. Najdôležitejšou a určujúcou situáciou učenia sa slovenského jazyka je skutočnosť, že slovenský jazyk si žiaci osvojujú v SR, kde slovenský jazyk je štátnym jazykom¹³, takto sa žiaci stretávajú s autentickým slovenským jazykom aj v bezprostrednom rodinnom prostredí (rozhlas, televízia), v mieste bydliska (nápisy na obchodoch, na budovách štátnych a kultúrnych ustanovizní), ale aj v širšom okolí (na výletoch, lyžiarskych výcvikoch, v jazykových táboroch a pod.). Avšak väčšina žiakov škôl s VJM si slovenský jazyk osvojuje iba v škole. Osvojovanie slovenského jazyka priaznivo ovplyvňujú a uľahčujú aj autentické komunikačné situácie, ktoré na vyučovacích hodinách v škole s VJM sú prevažne simulované.

Proces vyučovania slovenského jazyka je opačný ako vyučovanie materinského jazyka. Kým v materinskom jazyku sa postupuje od spontánneho používania jazyka k jeho uvedomenému používaniu, v slovenskom jazyku uvedomeným osvojovaním sa pokračuje k spontánnemu používaniu jazyka.

3.4 Obsah vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Nižšie uvedené predmetové kompetencie tvoria základ pri plánovaní a tvorbe obsahu vyučovacieho predmetu SJSL na všetkých stupňoch vzdelávania. Vymedzenie konkrétneho obsahu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským a definovanie požadovaných výkonov žiakov je úlohou pedagogických dokumentov, ktoré majú byť v súlade s platnou legislatívou a koncepciou.

¹³ Zákon č. 204/2011 Z. z. z 28. júna 2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení zákona č. 318/2009 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Vstupné kompetencie

Školský zákon¹⁴ definuje materskú školu ako súčasť školskej sústavy a ako inštitúciu, ktorá podporuje osobnostný rozvoj detí v oblasti sociálno-emocionálnej, intelektuálnej, telesnej, morálnej, estetickej, rozvíja schopnosti a zručnosti, utvára predpoklady na ďalšie vzdelávanie. Napriek tomu, že vyššie uvedené funkcie predprimárneho vzdelávania sú nesmierne dôležité pri príprave detí na život v spoločnosti v súlade s ich individuálnymi a vekovými osobitosťami, návšteva inštitúcie predprimárneho vzdelávania v Slovenskej republike je nepovinná. Vyučovanie SJSJ na 1. stupni základnej školy s VJM sa opiera o skutočnosť, že žiaci prichádzajú do 1. ročníka s rôznymi jazykovými a rečovými kompetenciami z rôznych dôvodov:

- návšteva MŠ (nepovinná návšteva MŠ, rozličná dĺžka navštevovania MŠ, edukačný proces sa realizuje v súlade so Štátnym vzdelávacím programom pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, jazyková príprava v MŠ – deti si osvojujú štátny jazyk podľa Metodického listu na osvojovanie štátneho – slovenského jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín¹⁵),
- rozdielne jazykové a sociálne prostredie žiakov (sociokultúrne prostredie),
- školská zrelosť (biologické predpoklady, dynamika a tempo vývinu, individuálne vlastnosti žiakov: rozumové a emocionálne – IQ, EQ),
- rozdielne jazykové kompetencie žiakov aj z materinského (maďarského) jazyka.

Je potrebné prispôbiť obsah, metódy, formy, ale aj tempo vyučovania jazykovým zručnostiam žiakov s dôsledným uplatnením komunikatívneho princípu v rámci vyučovacieho predmetu.

Špecifické predmetové kompetencie

- utváranie zručnosti plynulého prechodu od reprodukčnej k produktívnej forme komunikácie,
- rozvíjanie rečovo-komunikačných zručností žiakov,
- utváranie zručnosti dorozumieť sa v komunikačných situáciách vyskytujúcich sa v bežnom živote žiakov s primeranou znalosťou gramatiky.

Proces rozvíjania

Rozvíjanie komunikačných zručností žiakov sa uskutočňuje v štyroch základných formách predmetových kompetencií:

- rozumieť (počúvanie s porozumením),
- hovoriť (usmerňovaný rozhovor a samostatný ústny prejav),

¹⁴ Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁵ Metodický list na osvojovanie štátneho – slovenského jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín. http://old.statpedu.sk/sites/default/files/nove_dokumenty/zavadzanie-isvp-v-zs-a-gym/ms/metodicky%20list_odborne%20pojmy.pdf

- čítať (čítanie s porozumením),
- písať (samostatný písomný prejav) v slovenskom jazyku.

Na 1. stupni ZŠ s VJM sa vyučovací predmet nedelí na zložky – jedinou zložkou je komunikácia, SJSJL sa vyučuje komplexne. Osvojovanie slovenského jazyka na tomto stupni sa člení na začiatočnú a čiastočne pokračovaciu etapu. Súčasťou začiatočnej etapy je úvodný ústny kurz, v ktorom sa kladie dôraz na počúvanie s porozumením so zabudovaním tzv. tichého obdobia, kedy je prípustné reagovať na povely a pokyny učiteľa pohybom. Táto etapa sa vhodne využíva na rozvoj neverbálnej komunikácie. Vzhľadom na rozličnú úroveň ovládania slovenského jazyka dĺžku úvodného ústneho kurzu treba určiť flexibilne. Počúvanie s porozumením a hovorenie sa postupne integrujú do usmerňovaného rozhovoru.

Úlohou hovorenia (rozvíjania reči) je nadobúdanie zručnosti v tvorbe krátkych rozhovorov a jednotlivých súvislých prejavov v bežných sociálnych situáciách zo života detí. Komunikačné témy korešpondujú s komunikačnými témami SERR. Od začiatku osvojovania rečových zručností prebieha nácvik správnej artikulácie a spisovnej výslovnosti. Úlohou čítania je osvojiť si techniku čítania a zručnosť čítania s porozumením, zvýšená pozornosť sa venuje hlasnému čítaniu, čítaniu s porozumením v slovenskom jazyku a rozvíjaniu slovnej zásoby. Pri čítaní s porozumením sa zdôrazňuje globálne porozumenie textu, vyhľadanie základných informácií, spracovanie textu na základe pomocných otázok s využitím osvojenej slovnej zásoby. Úlohou písania je osvojiť si slovenské písmená a základné pravopisné zručnosti.

V procese osvojovania tvorby ústnych a písomných prejavov formou praktických cvičení na úrovni lexikálneho osvojovania sa žiaci oboznamujú aj so základnými gramatickými javmi nevyhnutnými pre správne ústne a písomné vyjadrovanie. Gramatické javy sa precvičujú v rámci komunikačných tém podľa vzorov, resp. modelových viet. Literatúra nie je špecificky vymedzená oblasť, pracuje sa s textami z pôvodnej slovenskej literatúry pre deti. Vybrané slohové útvary sa precvičujú podľa vzorov a na základe osvojených vedomostí z maďarského jazyka.

Vyššia úroveň osvojovania slovenského jazyka sa dosahuje využívaním medzipredmetových vzťahov, konkrétnych každodenných situácií, názorným vyučovaním a tvorivou aplikáciou získaných poznatkov. Komunikatívny prístup k tvorbe obsahu a procesu vyučovania, učenia sa a osvojovania slovenského jazyka sa riadi princípom tematického modelovania jazyka.

Výstupné kompetencie

Úroveň ovládania slovenského jazyka žiakmi na 1. stupni ZŠ má byť v súlade s európskym jazykovým portfóliom prispôsobeným osobitostiam vyučovacieho predmetu SJSJL na 1. stupni ZŠ s VJM.

Vo vyučovaní SJSJL sa musí rešpektovať a využívať jazykový kód osvojený žiakmi v ich materinskej reči a súčasne rešpektovať aj osvojený jazykový kód v slovenskom jazyku, získaný prirodzeným osvojovaním slovenského jazyka v dvojjazyčnom prostredí.

Obsah vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry na 2. stupni základnej školy

Vstupné kompetencie

Vyučovanie SJSL na 2. stupni ZŠ s VJM vychádza zo skutočnosti, že úroveň ovládania slovenského jazyka žiakmi po absolvovaní 1. stupňa ZŠ závisí od jazykového prostredia žiakov a školy, od úrovne vyjadrovacích schopností žiakov v ich materinskom jazyku, od vrodených jazykových schopností a psychických osobitostí žiakov.

Najdôležitejším východiskom sú biologické a vývinové osobitosti 10- až 15-ročných žiakov, pre ktoré je charakteristické postupné formovanie sa gramatického a kritického myslenia, uvedomenosti, zodpovednosti, citu pre spravodlivosť. Uvedomené osvojovanie slovenského jazyka na 2. stupni ZŠ, najmä vo vyšších ročníkoch (záverečná etapa, 7. – 9. ročník), si preto vyžaduje rozvinutejšie kognitívne schopnosti: schopnosť analýzy, syntézy, porovnávania, schopnosť rozličných transformácií, ako aj vyššiu úroveň psychomotorických schopností: pružnosť reagovania, primerané tempo riešenia úloh, koordináciu činnosti, pohotovosť atď.

Špecifické predmetové kompetencie

- rozvíjanie komunikačných schopností žiakov v štyroch základných formách rečovej činnosti: v počúvaní s porozumením, hovorení, čítaní a písaní i vo vedľajších formách komunikácie: vo výslovnosti a v pravopise,
- cieľavedomé plánovanie osvojovania jazyka s postupným rozširovaním jazykového štandardu o jazyk literárnych diel a o odbornú terminológiu ostatných vyučovacích predmetov,
- rozvíjanie vedomostí, zručností a návykov žiakov, formovanie ich postojov, cibrenie ich jazykového citu a formovanie ich estetického vkusu,
- spoznávanie slovenskej reči a kultúry pri osvojovaní slovenského jazyka žiakmi a vedenie žiakov k úcte k slovenskému jazyku a k slovenskej kultúre.

Proces rozvíjania

Na 2. stupni ZŠ s VJM sa vo vyučovacom predmete zložky komunikácia a sloh a jazyková komunikácia vo výučbe neoddeľujú, spolu vytvárajú integrovaný blok komunikácie. Obsah jednotlivých zložiek vyučovacieho predmetu sa diferencuje podľa jazykovej úrovne a individuálneho pokroku žiakov v slovenskom jazyku. Hlavnými piliermi sú komunikačné témy, pojmové okruhy a rečovo-komunikačné zámery, ktoré korešpondujú s komunikačnými témami SERR. Gramatika je súčasťou integrovaného vyučovania konverzácie, slohu a jazykového výcviku. Obsahuje didakticky usporiadaný výber gramatických javov a poučení o ich funkcii a využívaní (vrátane suprasegmentálnych prvkov jazyka), ktoré sú potrebné na korektnú ústnu a písomnú komunikáciu.

Komunikácia a sloh sa chápe ako dominantná zložka vyučovacieho predmetu. Jej úlohou je rozvíjať schopnosť dorozumievať sa v štandardných rečových situáciách spojených so školským, rodinným a spoločenským životom žiakov.

Didaktická štruktúra obsahu zložky literárnej komunikácie je žánrovo-tematická. Jej obsahom je čítanie a interpretácia literárneho textu, literárna komunikácia na základe analýzy literárnych textov, ako aj oboznamovanie sa s vybranými dielami predstaviteľov slovenskej literatúry. Pri výbere a štruktúrovaní učebného obsahu sa vychádza z princípu komunikatívneho prístupu.

Výstupné kompetencie

Požadované výstupné kompetencie na 2. stupni ZŠ s VJM sú obohatené utváraním a rozvíjaním jazykovej, sociolingvistickej, sociokultúrnej, strategickej, textovej a multikultúrnej subkompetencie žiakov.

Úroveň ovládania slovenského jazyka má byť v súlade s európskym jazykovým portfóliom prispôbeným osobitostiam vyučovacieho predmetu SJSL na 2. stupni ZŠ s VJM a naďalej sa vo vyučovaní SJSL musí rešpektovať a využívať jazykový kód osvojený žiakmi v ich materinskej reči a súčasne sa musí rešpektovať aj osvojený jazykový kód v slovenskom jazyku, získaný prirodzeným osvojovaním slovenského jazyka v dvojjazyčnom prostredí.

Obsah vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v stredných školách

Vstupné kompetencie

Vyučovanie SJSL v SŠ nadväzuje na učebný obsah základného vzdelávania a vychádza zo skutočnosti, že úroveň ovládania slovenského jazyka žiakmi po absolvovaní základnej školy závisí od jazykového prostredia žiakov a školy, od úrovne vyjadrovacích schopností žiakov v ich materinskom jazyku, od vrodenných jazykových schopností a psychických osobitostí žiakov. Naďalej sa vo vyučovaní SJSL musí rešpektovať osvojený jazykový kód v slovenskom jazyku, získaný prirodzeným osvojovaním slovenského jazyka v dvojjazyčnom prostredí. Úroveň ovládania slovenského jazyka má byť v súlade s európskym jazykovým portfóliom 16+¹⁶ prispôbeným osobitostiam vyučovacieho predmetu SJSL.

Špecifické predmetové kompetencie

- porozumenie ústnym a písaným veku primeraným textom a ich interpretovanie formou ústnej a písomnej reprodukcie,
- tvorenie súvislých ústnych a písomných prejavov,
- dorozumievanie sa v štandardných rečových situáciách spojených so školským, rodinným a spoločenským životom,
- rozvíjanie čitateľských kompetencií,
- rozvíjanie zručnosti používania rozličných druhov slovníkov, príručiek a encyklopédií.

Proces rozvíjania

Obsah i rozsah učiva v stredných školách je stanovený diferencovane na základe typu a zamerania školy.

Ťažiskom vyučovania nie je teória (náuka o jazyku), ale aktívne používanie jazyka – komunikácia ako súčasť spoločenskej činnosti. Jazyková komunikácia je zameraná na rozvíjanie kompetencie správne sa vyjadrovať ústne a písomne po slovensky z hľadiska vhodného výberu slovnej zásoby. Gramatika je vo vyučovaní SJSL didakticky usporiadaným výberom gramatických javov potrebných na korektnú ústnu a písomnú komunikáciu. Zložky komunikácia a sloh i jazyková komunikácia spolu vytvárajú integrovaný blok komunikácie,

¹⁶ Európske jazykové portfólio 16+ – komplexný nástroj na sebahodnotenie jazykových kompetencií v súlade s referenčnými úrovňami zavedenými Radou Európy

ktorého hlavnými piliermi sú komunikačné témy, pojmové okruhy a rečovo-komunikačné zámery v súlade so SERR.

Zložka literatúra a literárna komunikácia zahŕňa počúvanie, čítanie a interpretáciu pôvodných slovenských literárnych textov, literárnu komunikáciu na základe analýzy literárnych textov, oboznamovanie sa s vybranými literárnymi druhmi a žánrami. Pri výbere a štruktúrovaní učebného obsahu sa uplatňuje komunikačno-zážitkový model. Ťažiskom učebného obsahu je pozorovanie a estetické vnímanie umeleckého textu, analýza textov z aspektu komunikácie (reprodukcia obsahu literárneho textu, hodnotenie, charakteristika postáv), osvojovanie hodnotiaceho postoja k literárnym ukážkam, rozvíjanie čitateľských a interpretačných zručností, utváranie návykov potrebných na čítanie slovenskej poézie a prózy.

Výstupné kompetencie

Absolvent strednej školy má z hľadiska komunikatívnej zložky ovládať správne intonované a výrazné čítanie s porozumením, bez prekladu pochopiť a voľne tvorivo reprodukovať obsah bežných, populárno-vedeckých, publicistických i umeleckých textov, vypracovať konspekt, ovládať komunikáciu v rámci bežných životných situácií a daných komunikačných tém, pričom dokáže používať získané poznatky aj z iných vyučovacích predmetov, viesť dialóg, diskutovať, vyjadriť vlastný názor, správne a pohotovo používať jazykové príručky a slovníky. Písomný prejav absolventa strednej školy má byť kvalitatívne na vyššej úrovni. V zložke literatúra a literárna komunikácia má vedieť pracovať s textami, preukázať schopnosť sprostredkovať vlastný estetický zážitok, vyjadriť a obhájiť vlastný názor.

3.5 Etapy osvojovania slovenského jazyka v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským

V súlade s ontogenetickou psychológiou je potrebné dôsledne dodržiavať vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry v 3 etapách. Pri tvorbe pedagogických dokumentov sa definujú záväzné požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov v závere jednotlivých etáp.

a) Začiatková etapa (1. – 3. ročník ZŠ s VJM)

Prvé tri ročníky 1. stupňa ZŠ tvoria jeden obsahovo spojený cyklus. V začiatkovej etape budovania pevných základov jazykových zručností obsah predmetu tvorí počúvanie s porozumením, hovorenie, ústna interakcia, samostatný ústny prejav, hlasné plynulé čítanie, resp. čítanie s porozumením a písanie s umožnením maximálnej diferenciácie s ohľadom na rôzne jazykové kompetencie žiakov. Od 1. ročníka má prebiehať úvodný ústny kurz, t. j. počúvanie s porozumením a jeho trvanie závisí od vedomostnej úrovne a jazykových zručností žiakov. Od 2. ročníka sa postupne zapája čítanie a písanie podľa podmienok školy a vedomostnej úrovne žiakov. Dôraz sa postupne prenesie na nácvik ústneho a písomného vyjadrovania žiakov (čiastočne redukovaný ústny kurz s osvojovaním základov čítania a písania).

b) Pokračovacia etapa (4. – 6. ročník ZŠ s VJM)

V tejto etape sa postupne prechádza na uvedomené osvojovanie slovenského jazyka. Gramatické javy sa majú precvičovať v rámci komunikačných tém a zvýšená pozornosť sa má venovať počúvaniu a čítaniu s porozumením.

c) Záverečná etapa (7. – 9. ročník ZŠ s VJM)

Imitatívno-memorovací model sa má postupne nahrádzať tvorivými kognitívnymi metódami. Dôraz sa kladie na gramaticky správny ústny a písomný prejav žiakov.

Navrhované etapy a súčasné členenie školskej sústavy sa vzájomne nevylučujú.

3.6 Plánovanie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje právo na osvojenie si štátneho jazyka.¹⁷ Pri plánovaní edukačného procesu sa zohľadňujú spoločenské požiadavky a dôležitosť ovládania majoritného jazyka príslušníkmi minorít je podporená viacerými európskymi odporúčaniami¹⁸.

Z dôvodu dôsledného plnenia cieľov vyučovacieho predmetu a zvyšovania efektivity vyučovania SJSL v školách s VJM je nevyhnutné dlhodobé plánovanie edukačného procesu, t. j. tvorba ročných plánov učiteľa zo SJSL pre jednotlivé ročníky.

Týždenná hodinová dotácia pre jednotlivé ročníky ZŠ s VJM musí byť zaradená do rozvrhu hodín tak, aby bol zabezpečený každodenný kontakt žiakov so slovenským jazykom, vyučovaciu hodinu SJSL je potrebné zaradiť do rozvrhu tak, aby bola maximálne dvakrát v týždni najneskôr ako piata vyučovacia hodina a zároveň dbať na to, aby sa vyučovací predmet SJSL nestriedal s ďalším jazykom. Prehľad hodinovej dotácie vyučovacieho predmetu od 1991 do 2016 uvádzame v Prílohe 8.

Pri plánovaní hodinovej dotácie sa odporúča:

- zohľadniť jazykové prostredie školy a jazykové kompetencie žiakov,
- zabezpečiť diferencované a efektívne vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry podľa podmienok školy a vedomostnej úrovne žiakov,
- prednostne využívať delenie tried na skupiny a vytvárať vhodné podmienky v záujme efektivity vyučovania SJSL.

Odporúčame venovať pozornosť zabezpečeniu vyučovania SJSL v malých skupinách, ako napr. na vyučovacích hodinách cudzieho jazyka.

Predmetom osvojenia slovenského jazyka ako L₂ je jazykový štandard používaný v každodenných sociálnych situáciách žiaka daného stupňa a typu školy s primeraným počtom subštandardných výrazov a vo vyšších ročníkoch ZŠ s VJM aj s primeraným počtom odbornej terminológie spoločenskovedných a prírodovedných predmetov.

Paralelne s plánovaním učebného obsahu a procesu má prebiehať aj plánovanie osvojovania jazyka, a to súčasne s plánovaním maďarského jazyka a literatúry, ako aj

¹⁷ Návrh koncepcie výchovy a vzdelávania národnostných menšín schválený uznesením vlády SR č. 1100/2007 zo dňa 19. 12. 2007; Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov.

¹⁸ UNESCO – Politické usmernenia pre inklúziu vo vzdelávaní, 2009, The use of descriptors in learning, teaching and assessment. Council of Europe, 2009.

mimojazykových prvkov učebného obsahu, vymedzením spoločných a odlišných kľúčových a predmetových kompetencií v materinskom jazyku žiakov a v slovenskom jazyku.

Jazyk je dynamický, neuzavretý a neustále sa meniaci systém, preto ani na metodiku vyučovania jazyka sa nesmie pozeráť ako na súbor štandardizovaných, akceptovaných postupov a techník.

Obsah, metódy, formy, ale aj tempo vyučovania je potrebné prispôbiť jazykovým zručnostiam žiakov s dôsledným uplatnením komunikatívneho princípu v rámci zložiek vyučovacieho predmetu. [16] Celkovú úroveň slovenského jazyka môžu pozitívne ovplyvňovať aktivity mimo vyučovania.

3.7 Príprava a ďalšie vzdelávanie učiteľov vyučujúcich slovenský jazyk a slovenskú literatúru v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Okrem vstupov z geografického, ekonomického a politického prostredia na edukačné prostredie vplyvajú ďalšie determinanty, a to predovšetkým personálne podmienky danej školy. Ak má byť príprava budúcich učiteľov slovenského jazyka na pedagogických fakultách univerzít účinná v zmysle komunikatívneho vyučovania slovenského jazyka ako L₂, mala by pozostávať nielen z teoretickej, ale najmä zo špecifickej prípravy študentov na vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Treba premyslieť aj organizáciu pedagogickej praxe, aby budúci učelia vedeli účinne aplikovať didaktiku svojho predmetu.

Ďalšie vzdelávanie učiteľov v problematike vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry musí byť v súlade s novým poňatím vyučovania SJSL. V záujme dosiahnutia efektívnosti vo vyučovaní SJSL v celom systéme škôl s vyučovacím jazykom maďarským treba uvažovať o nových účinných formách motivácie učiteľov.

Ďalší rozvoj kompetencií učiteľov v zmysle záväzných dokumentov¹⁹ je potrebné viac zamerať na praktické uplatnenie pedagogiky orientovanej na žiaka, na podporu individualizovaného učenia sa, na tvorbu inkluzívneho prostredia vo vyučovaní, na konkretizáciu výstupných kompetencií žiakov podľa jazykového a sociálneho prostredia, na tvorbu interaktívnych učebných materiálov, na efektívnejšie a účelnejšie využívanie informačno-komunikačných technológií a otvorených edukačných digitálnych zdrojov. V záujme skvalitnenia vyučovania SJSL v školách s VJM sa odporúča zabezpečiť pravidelné vzdelávanie učiteľov škôl s VJM (kontinuálne vzdelávanie, prednášky, semináre, workshopy) zamerané na didaktiku, metodiku, konverzáciu a na špecifické otázky vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Je nevyhnutné, aby sa v budúcnosti systematicky a priebežne organizovali spoločné semináre, workshopy, stretnutia učiteľov ZŠ a SŠ s vyučovacím jazykom maďarským vyučujúcich SJSL.

4 Úlohy vyplývajúce z Koncepcie

¹⁹ Partnerská dohoda EÚ a SR na programové obdobie 2014 – 2020; Stratégia ET 2020 – Závery Rady z 12. mája 2009 o strategickom rámci pre európsku spoluprácu vo vzdelávaní a odbornej príprave („ET 2020“)

Vychádzajúc z plnenia cieľov Koncepcie sa predpokladá kvalitatívny posun v nižšie uvedených prioritných strategických oblastiach zameraných na učiteľa vyučujúceho SJSL, na edukačný proces SJSL a na učiaceho sa SJSL.

4.1 Prioritné strategické oblasti ďalšieho rozvoja

A) Strategická oblasť zameraná na učiteľa vyučujúceho SJSL

- zlepšenie vzťahu učiteľov k slovenskému jazyku, k vyučovaciemu predmetu SJSL, k slovenskému národu a slovenskej kultúre,
- zlepšenie komunikačných kompetencií učiteľov vyučujúcich SJSL, najmä kultivovaného jazykového prejavu v slovenskom jazyku,
- zvyšovanie profesijných kompetencií učiteľov vyučujúcich SJSL, najmä v oblasti problematiky vyučovania SJSL v školách s VJM a metodológie vyučovania cudzích jazykov,
- zlepšenie práce učiteľov s pedagogickými dokumentmi v oblasti plánovania vyučovacieho procesu a prípravy na vyučovanie SJSL,
- zlepšenie spolupráce medzi vyučujúcimi SJSL 1. a 2. stupňa ZŠ, resp. medzi vyučujúcimi SJSL základných a stredných škôl,
- zlepšenie spolupráce medzi vyučujúcimi SJSL v rámci predmetovej komisie pre SJSL, resp. metodického združenia v rámci školy.

B) Strategická oblasť zameraná na vyučovanie SJSL

- realizácia vyučovacieho procesu s dôsledným uplatnením princípov vyučovania cudzích jazykov,
- zvyšovanie efektivity vyučovacieho procesu SJSL delením tried na skupiny,
- zvyšovanie efektivity vyučovacieho procesu SJSL aplikovaním komunikačno-zážitkového vyučovania a uplatnením činnostne zameraného prístupu,
- zlepšenie efektivity využívania materiálnych didaktických prostriedkov vo vyučovacom procese SJSL,
- zlepšenie pomeru dvojazyčného a jednojazyčného charakteru vyučovania v prospech jednojazyčného.

C) Strategická oblasť zameraná na žiaka

- vytvorenie a pestovanie pozitívneho vzťahu žiakov k vyučovaciemu predmetu SJSL, k slovenskému jazyku, k slovenskému národu a slovenskej kultúre,
- zlepšenie komunikačných kompetencií žiakov v slovenskom jazyku rešpektovaním princípu opory o materinský jazyk,
- zlepšenie komunikačných kompetencií žiakov v slovenskom jazyku využívaním aktivizujúcich metód,
- zlepšenie plynulého prechodu od reproduktívnej k produktívnej forme komunikácie žiakov,
- efektívnejšie používanie slovenského jazyka žiakmi v autentických komunikačných situáciách,
- zlepšenie študijných výsledkov žiakov zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry.

4.2 Návrh opatrení a aktivít na zvyšovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Nižšie uvedený návrh opatrení a aktivít vychádza zo súčasného stavu na základe najnovších výskumných zistení (pozri Prílohu 7). Navrhnuté opatrenia a aktivity sú zahrnuté do siedmich oblastí:

1. Príprava učiteľov na vyučovanie slovenského jazyka ako L₂.
2. Ďalšie vzdelávanie učiteľov predprimárneho a primárneho vzdelávania a učiteľov vyučujúcich SJSL na 2. stupni ZŠ a SŠ s VJM.
3. Zvyšovanie úrovne vyučovania SJSL.
4. Tvorba MDP, metodík, odbornej literatúry zameranej na rozvoj komunikačných schopností žiakov.
5. Zabezpečenie materiálno-technických podmienok škôl s VJM.
6. Organizačné zabezpečenie a realizácia výchovno-vzdelávacieho procesu.
7. Zmeny v legislatíve usmerňujúce vyučovanie SJSL v školách s VJM.

Opatrenia a aktivity navrhnuté v Tabuľke 2 bude nutné aktualizovať v súlade so zmenami legislatívnych predpisov, aktuálnym stavom vyučovania SJSL s prihliadnutím na spoločenské zmeny. Následne je potrebné vytvoriť v spolupráci so spoluriešiteľskými subjektmi konkrétny akčný plán s časovým harmonogramom a s vymedzením finančného krytia jednotlivých konkrétnych úloh v rámci rozpočtu MŠVVaŠ SR.

Tabuľka 2 *Návrh opatrení a aktivít*

Oblasť	1. <i>Príprava učiteľov na vyučovanie slovenského jazyka ako L₂</i>		
Gestor	Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR		
Očakávaný stav	Absolventi študijných programov, resp. rozširujúceho štúdia (učitelia vyučujúci SJSL v školách s VJM) budú dostatočne kvalitne pripravení po odbornej, didaktickej, metodickej stránke z problematiky vyučovania slovenského jazyka ako L ₂ .		
Cieľová skupina	Študenti pedagogických a filozofických fakúlt vysokých škôl, Učitelia vyučujúci SJSL v školách s VJM	Zodp.	Termín
Navrhovaná aktivita – opatrenie	Rokovanie s vysokými školami o príprave študijných programov, resp. rozširujúceho štúdia slovenského jazyka ako L ₂ pre učiteľov vyučujúcich SJSL v školách s VJM.	SRŠ – MŠVVaŠ SR	september 2018
Oblasť	2. <i>Ďalšie vzdelávanie učiteľov predprimárneho a primárneho vzdelávania a učiteľov vyučujúcich SJSL na 2. stupni ZŠ a SŠ s VJM</i>		
Gestor	Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR		
Očakávaný stav	Absolvovaním rôznych foriem ďalšieho vzdelávania sa skvalitnia profesijné kompetencie učiteľov na vyučovanie SJSL.		
Cieľová skupina	Učitelia MŠ a učitelia vyučujúci SJSL v ZŠ a SŠ s VJM	Zodp.	Termín
Navrhovaná aktivita – opatrenie	Zabezpečiť pravidelné vzdelávanie učiteľov vyučujúcich SJSL formou kontinuálneho vzdelávania, príp. formou prednášok, seminárov, workshopov zameraných na metodiku, konverzáciu a špecifické otázky vyučovania SJSL v školách s VJM.	MPC, ďalšie profesijné organizácie	úloha stála od septembra 2018
Oblasť	3. <i>Zvyšovanie úrovne vyučovania SJSL</i>		
Gestor	Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR, Štátny pedagogický ústav		

Očakávaný stav	<i>Zadefinovaním úrovni kompetencií podľa SERR pre jazyky sa vytvoria podmienky na to, aby sa slovenský jazyk vyučoval metódami a formami cudzích jazykov.</i>		
Cieľová skupina	ZŠ a SŠ s VJM	Zodp.	Termín
Navrhovaná aktivita – opatrenie	Uskutočňovať inšpekčný výkon zameraný na stav a úroveň vyučovania SJSL v školách s VJM.	ŠŠI	úloha stála
	Overovať úroveň vyučovania slovenského jazyka v materských školách a úroveň vyučovania SJSL v ZŠ s VJM.	ŠŠI	podľa požiadaviek MŠVVaŠ SR, maximálne v 5-ročných intervaloch
	Zadefinovať úrovne kompetencií v súlade so SERR a podľa vzoru európskeho jazykového portfólia v súlade s Akčným plánom ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020. ²⁰	ŠPÚ	december 2020
	Zabezpečiť priebežnú aktualizáciu kurikulárnych dokumentov akceptáciou dobrých výsledkov experimentálne overených vzdelávacích programov, prepojením vzdelávacích programov s praxou.	ŠPÚ	od septembra 2018, resp. podľa požiadaviek MŠVVaŠ SR
Oblasť	4. Tvorba MDP, metodík, odbornej literatúry zameranej na rozvoj komunikačných schopností žiakov.		
Gestor	<i>Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR</i>		
Očakávaný stav	<i>Školy s VJM budú dostatočne vybavené MDP.</i>		
Cieľová skupina	MŠ, ZŠ a SŠ s VJM	Zodp.	Termín
Navrhovaná aktivita – opatrenie	Zabezpečiť tvorbu metodických a didaktických materiálov na vyučovanie SJSL (didaktika vyučovania SJSL, metodické príručky, metodické listy).	ŠPÚ	úloha stála
	Zdieľať metodické materiály a príklady dobrej praxe.	MPC, ŠPÚ a ďalšie profesijné organizácie	úloha stála
	Zabezpečiť tvorbu špecifických učebných pomôcok (printové aj digitálne edukačné obsahy) pre vyučovanie SJSL v školách s VJM s prihliadnutím na jazykové a vekové odlišnosti žiakov.	ŠPÚ	úloha stála
	Zabezpečiť tvorbu MDP (učebnice, učebné texty, pracovné zošity, zbierky úloh a cvičení, zbierka literárnych textov, pracovné listy, slovníky a pod.) na vyučovanie SJSL v školách s VJM.	ŠPÚ	úloha stála
	Podporovať vybavenie školských knižníc vhodnými dielami pôvodnej slovenskej literatúry pre deti a mládež a odbornou literatúrou z problematiky vyučovania jazykov.	zriaďovateľ školskej knižnice	úloha stála
Oblasť	5. Zabezpečenie materiálno-technických podmienok škôl s VJM.		
Gestor	<i>Zriaďovateľ školy</i>		
Očakávaný stav	<i>Školy s VJM budú mať vhodné podmienky na kvalitné vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry.</i>		
Cieľová skupina	MŠ, ZŠ a SŠ s VJM	Zodp.	Termín

²⁰ Uznesenie vlády SR č. 492/2016 ktorým bol schválený Akčným plánom ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020

Navrhovaná aktivita – opatrenie	Zabezpečiť primerané materiálno-technické vybavenie na vyučovanie SJSL.	zriaďovateľ a vedenie školy	úloha stála
	Zabezpečiť zriadenie špeciálnych jazykových učební, jazykových laboratórií na vyučovanie SJSL na všetkých stupňoch škôl s VJM.	zriaďovateľ a vedenie školy	úloha stála
Oblasť	6. Organizačné zabezpečenie a realizácia výchovno-vzdelávacieho procesu.		
Gestor	Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR		
Očakávaný stav	Kvalifikovanosťou učiteľov, efektívnou organizáciou vyučovania SJSL sa vytvorí vhodný priestor na uplatnenie komunikatívneho princípu, na zabezpečenie vyučovania slovenského jazyka ako L ₂ v súlade so SERR pre jazyky, čím sa zvýši komunikačná kompetencia žiakov a ich uplatnenie v každodenných sociálnych situáciách.		
Cieľová skupina	Učitelia vyučujúci SJSL, žiaci ZŠ a SŠ s VJM	Zodp.	Termín
Navrhovaná aktivita – opatrenie	Zabezpečiť optimálne organizačné podmienky na realizáciu vyučovania slovenského jazyka ako L ₂ (delenie tried, vyučovanie v malých skupinách, každodenný kontakt detí a žiakov so slovenským jazykom).	zriaďovateľ, vedenie školy	úloha stála
	Dôsledná kontrola zabezpečenia organizačných podmienok vyučovania slovenského jazyka ako L ₂ .	ŠŠI	úloha stála
Oblasť	7. Zmeny v legislatíve usmerňujúce vyučovanie SJSL v školách s VJM.		
Gestor	Sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR		
Očakávaný stav	Školy s VJM budú mať vhodné podmienky na zabezpečenie kvalitného vyučovania slovenského jazyka ako L ₂ v súlade so SERR pre jazyky.		
Cieľová skupina	ZŠ a SŠ s VJM	Zodp.	Termín
Navrhovaná aktivita – opatrenie	Zadefinovať špecifické postavenie SJSL ako L ₂ (explicitné zadefinovanie v školskom zákone).	SRŠ – MŠVVaŠ SR	december 2018
	Pri externom testovaní T9 určiť jeden deň len pre testovanie z vyučovacieho predmetu SJSL (explicitné zadefinovanie v školskom zákone).	SRŠ – MŠVVaŠ SR NÚCEM	september 2018
	Diferencovať maturitnú skúšku zo SJSL na základe typu a zamerania strednej školy v súlade so SERR pre jazyky (vyhláška o ukončovaní štúdia na stredných školách, cieľové požiadavky pre maturantov).	SRŠ – MŠVVaŠ SR	január 2021
	Riešiť povinné delenie triedy na skupiny na každej vyučovacej hodine SJSL aj v ZŠ s VJM (explicitné zadefinovanie vo vyhláške o ZŠ).	SRŠ – MŠVVaŠ SR	september 2018
	Stanoviť obsah i rozsah učiva vyučovacieho predmetu SJSL na základe typu a zamerania strednej školy diferencovane (pedagogické dokumenty).	ŠPÚ	podľa požiadaviek MŠVVaŠ SR

(zdroj: vlastné spracovanie)

Tabuľka s úlohami na zefektívnenie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách zapojených do Národného projektu a finančné krytie Národného projektu sa uvádza v Prílohe 1.

Zoznam odkazov

- [1a] HALÁSZOVÁ, A.: Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v ZŠ a SŠ s vyučovacím jazykom maďarským. I. časť. 1. vyd. Bratislava : ŠPÚ, 2004. ISBN 80-85756-79-X.
- [1b] BERNÁTHOVÁ, A.: Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v ZŠ a SŠ s vyučovacím jazykom maďarským. II. časť. 1. vyd. Bratislava : ŠPÚ, 2004. ISBN 80-85756-73-0.
- [1c] VARGA, J.: Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v ZŠ a SŠ s vyučovacím jazykom maďarským. III. časť. 1. vyd. Bratislava : ŠPÚ, 2004. ISBN 80-85756-80-3.
- [2] 1. evalvačná správa národného projektu Edukačný proces vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským. 2016. 49 s. Nepublikovaná správa.
- [3] Vybrané údaje z dotazníkového prieskumu. Bratislava : ŠPÚ, 2016. 25 s. Nepublikovaná správa.
- [4] Správa z dotazníkového prieskumu realizovaného vo vybraných školách. Bratislava : ŠPÚ, 2017. 67 s. Nepublikovaná správa.
- [5] VAŇKO, J.: Lingvistické a nelingvistické aspekty vyučovania slovenčiny ako druhého jazyka. In: Vančo, I. – Kozmács, I. (eds.): Štúdium a výučba jazykov. Pohľad na stav jazykového vzdelávania menšín. Nitra : UKF, 2015. s. 73 – 86. ISBN 978-80-558-0814-7.
- [6a] ALABÁNOVÁ, M.: Slovenský jazyk a slovenská literatúra v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015, s. 13. ISBN 978-80-558-0883-3.
- [6b] ALABÁNOVÁ, M.: Slovenský jazyk a slovenská literatúra v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015, s. 22. ISBN 978-80-558-0883-3.
- [7a] Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program> Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra (2015).
- [7b] Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program> Štátny vzdelávací program pre základné školy – Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra (2015).
- [7c] Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program> Štátny vzdelávací program pre gymnáziá so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, resp. pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím programom – Vzdelávacie štandardy pre gymnáziá so

štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, resp. pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím programom – Slovenský jazyk a slovenská literatúra (2015).

[8] DÖMÉNYOVÁ, A. – HALÁSZOVÁ, A.: Čo je nové v inovovanom vzdelávacom štandarde pre slovenský jazyk a slovenskú literatúru v školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: *Jazyk a literatúra*. č. 4, ročník 2., s. 39. ISSN 1339-7184.

[9] Analýza uskutočniteľnosti zmeny vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, materiál č. 2011-18624/45416:1-09 prerokovaný na 22. porade vedenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 24. 11. 2011.

[10] ALABÁNOVÁ, M.: Slovenský jazyk a literatúra v menšinových školách. 1. vyd. Nitra : Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, 2003. ISBN 80-8050-495-4.

[11a] HALÁSZOVÁ, A. – DÖMÉNYOVÁ, A. – LEDNECZKÁ, Gy.: Údaje o vyučovaní jazykov v školách s vyučovacím jazykom maďarským z výskumov Štátneho pedagogického ústavu. In: *LLCE International Journal on Language, Literature and Culture in Education*, vol. 3, Special Issue, 2016, s. 33 – 52. ISSN 2453-7101 (online <http://www.jolace.com/conferences/conferences-2016/sucasne-vyzvy-2016/publikacie/>).

[11b] DÖMÉNYOVÁ, A. – HALÁSZOVÁ, A.: Vybrané údaje z výskumu Štátneho pedagogického ústavu Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2014 „Vzdelávanie a veda na začiatku XXI. storočia“, Sekcia teologických vied a humanitných vied, 16. – 17. septembra 2014, Komárno, s. 114 – 137. ISBN 978-80-8122-104-0.

[11c] DÖMÉNYOVÁ, A. – HALÁSZOVÁ, A.: Údaje o vyučovaní jazykov z výskumu Štátneho pedagogického ústavu Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. In: Zborník z vedeckej konferencie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Katedra pedagogiky a Katedra slovenského jazyka a literatúry – 2015 „Pregraduálna príprava učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry – Realita a perspektívy“, s. 117 – 140. ISBN 978-80-8105-670-3.

[11d] DÖMÉNYOVÁ, A. – HALÁSZOVÁ, A.: Pedagogické dokumenty a učebné pomôcky pri plánovaní a príprave vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2015 „Inovácia a kreativita vo vzdelávaní a vede“, Sekcia teologických a humanitných vied, s. 433 – 457. ISBN 978-80-8122-145-3.

[12] LANSTYÁK, I.: A kódváltás nyelvtani aspektusának néhány kérdése a szlovákiai magyar beszélők közösségében. In: Szabó Mihály, G. – Lanstyák, I. (red.): *Magyarok Szlovákiában*. VII. Nyelv. Šamorín : Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2011, s. 319 – 354. ISBN 978-80-89249-54-1.

[13] REPKA, R.: Od funkcií jazyka ku komunikatívne mu vyučovaniu. Bratislava : SAP, 1997, ISBN 80-85665-89-1.

- [14] SKUTNABB-KANGAS, T.: Jazyk, národnosť a menšiny. 1. vyd. Bratislava : Nadácia MRG – Slovakia, 1995.
- [15] PLICHTOVÁ, J.: Bilingvizmus a etnická identita. Psychológia, roč. 35, 1991, č. 2, s. 97 – 107.
- [16] HALÁSZOVÁ, A. – LEDNECZKÁ, Gy.: Návrh zmien dokumentu Koncepcia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na 1. stupni základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským. Nепublikovaná správa. Bratislava : ŠPÚ, 2004.

Zoznam obrázkov a tabuliek

Obrázok 1	<i>Postavenie jazykov v školách s vyučovacím jazykom maďarským.....</i>	10
Tabuľka 1	<i>Hodnotenie plnenia odporúčaní a úloh</i>	13
Tabuľka 2	<i>Návrh opatrení a aktivít</i>	28

Zoznam príloh

- Príloha 1** Opis projektu MŠVVaŠ SR – *Edukačný proces vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským*
- Príloha 2** Východiskové dokumenty (EÚ a SR)
- Príloha 3** Výskumy, vedecké štúdie, analýzy, koncepčné materiály, správy a pedagogické dokumenty, na ktoré Konceptia nadväzuje
- Príloha 4** Zistenia z pedagogického výskumu *Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským* (1999 – 2002)
- Príloha 5** Zistenia z pedagogického výskumu *Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským* (2011 – 2016)
- Príloha 6** Vedecké štúdie a pedagogické dokumenty
- Príloha 7** Zistenia z dotazníkových prieskumov realizovaných v roku 2016 v rámci prebiehajúceho národného projektu *Edukačný proces vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským* (2016 – 2020)
- Príloha 8** Prehľad hodinovej dotácie vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra v školách s vyučovacím jazykom maďarským od 1991 do 2016

Príloha 1

Opis projektu MŠVVaŠ SR – Edukačný proces vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Riešitelia: MPC – hlavný koordinátor, ŠPÚ, ŠŠI, NÚCEM v spolupráci s 3 ZŠ s VJM

Celkový cieľ projektu	Zvýšiť kvalitu edukačného procesu vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, konkrétne v školách s vyučovacím jazykom maďarským, zameranú na komunikáciu. Sledovať efektívnosť inovovaného ŠVP.
Špecifické ciele projektu	1. Vytvoriť a realizovať systém podpory a rozvoja profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským zameraný na skvalitnenie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry. 2. Sledovať vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry zamerané na rozvoj komunikačných kompetencií žiakov základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. 3. Vytvoriť podporný materiál vzdelávacieho programu na rozvoj komunikačných, čitateľských, písacích kompetencií žiakov a na zlepšenie ich vzťahu k predmetu, jazyku a kultúre.

Okrem geografického, ekonomického a politického prostredia na edukačné prostredie vplývajú hlavne determinanty vstupov, a to predovšetkým personálne, priestorové, materiálno-technické a didaktické podmienky danej školy. Hoci národné merania NÚCEM žiakov 9. ročníka základnej školy to nedokazujú, v poslednom čase sa stále viac poukazuje na nedostatky vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Aj posledná správa Ministerstva kultúry SR sa venuje vyučovaniu slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín (hlavne v školách s vyučovacím jazykom maďarským) a úrovni vedomostí, jazykových schopností žiakov.

Posledných desať rokov sa neuskutočnili žiadne empirické výskumy zamerané na problematiku vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Národné merania v 9. ročníku základnej školy a vo 4. ročníku strednej školy sú zamerané na výstupné testovanie jednotlivca. Výsledky viacerých prieskumov, analýz a správ poukazujú na potrebu skvalitnenia podmienok vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským.

V súčasnosti prebiehajúci dotazníkový prieskum ŠPÚ poukazuje na vplyv sociokultúrneho a jazykového prostredia s dominanciou materinského jazyka, rozdielnosť návštevnosti materskej školy, jazykovej prípravy v materskej škole, osvojeného jazykového kódu v materinskom jazyku, absenciu špecifických materiálno-didaktických prostriedkov, odbornej literatúry k problematike vyučovania slovenského jazyka ako druhého jazyka, interaktívnych učebných pomôcok a. i.

Zvyšovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry je podmienené nielen zabezpečením vhodných podmienok edukačného procesu, kvalitných materiálo-didaktických prostriedkov, ale aj kvalitnou prípravou a kontinuálnym vzdelávaním.

Slovenský jazyk a slovenská literatúra je špecifickým učebným predmetom v školách s vyučovacím jazykom maďarským a zaberá v hierarchii učebných predmetov popredné miesto. Jeho špecifickosť determinuje skutočnosť, že slovenský jazyk má v Slovenskej republike postavenie štátneho jazyka, je väčšinovým jazykom, komunikačným prostriedkom, t. j. nástrojom dorozumenia občanov maďarskej národnosti s občanmi inej národnosti v Slovenskej republike a súčasne druhým (špecifickým cieľovým) jazykom v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Pri plánovaní učiva a výchovno-vzdelávacieho procesu sa zohľadňujú spoločenské požiadavky.

Deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje právo na osvojenie si štátneho jazyka. Edukačný proces v školách s vyučovacím jazykom národností prebieha v súlade s ratifikačnou listinou Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov. Dôležitosť ovládania majoritného jazyka príslušníkmi minorít je podporená viacerými európskymi odporúčaniami.

Vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry má ústredné postavenie: má pomáhať celkovému osobnostnému rozvoju žiaka, získavaniu návykov slušného správania špeciálne v rečovej oblasti, kladne pôsobiť na vývin jeho rečovo-analogických schopností, rozvoj jazykového cítenia, tvorivosti a kladných postojov k slovenskému jazyku.

Už koncepcia platná od r. 1991 uvádza, že model vyučovania slovenského jazyka v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským je založený na princípoch vyučovania cudzích jazykov.

Modernizácia vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry, náročné požiadavky spoločnosti z hľadiska politického, spoločenského a jazykového určujú špecifický komplexný cieľ vyučovania slovenského jazyka ako druhého jazyka, ktorý zahŕňa predovšetkým praktické, aktívne ovládanie jazyka, rozvoj kreatívnych, intelektuálnych schopností žiakov, poznanie kultúrnych hodnôt slovenského národa na zásade primeranosti veku a jazykového kódu.

Problém skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka v školách s vyučovacím jazykom maďarským treba riešiť komplexne, za aktívnej účasti pedagogickej verejnosti.

Ďalší rozvoj kompetencií pedagógov je potrebné zamerať na praktické uplatnenie pedagogiky orientovanej na žiaka, podporu individualizovaného učenia sa, tvorbu inkluzívneho prostredia vo vyučovaní, konkretizáciu výstupných kompetencií žiakov podľa jazykového a sociálneho prostredia, tvorbu interaktívnych učebných materiálov, efektívnejšie a účelnejšie využívanie informačno-komunikačných technológií a otvorených edukačných digitálnych zdrojov.

Školy si stále viac uvedomujú potrebu rozvoja digitálnych kompetencií pedagógov, aby účelnejšie vedeli využívať digitálne technológie pri inovácii školských vzdelávacích programov, používaní inovatívnych edukačných techník, materiálo-didaktických prostriedkov v edukačnom procese, v podpore sebahodnotiacich procesov atď.

Aktivity:

1. Vytvoriť a realizovať systém podpory a rozvoja profesijných kompetencií

1.1. Rozvoj profesijných kompetencií PZ zameraný na zvyšovanie kvality výchovno-vzdelávacieho procesu, zvyšovanie miery edukácie vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Rozvoj profesijných kompetencií bude realizovaný prostredníctvom vzdelávacích aktivít v akreditovaných programoch kontinuálneho vzdelávania (výber z aktuálnej ponuky a tvorba nových akreditovaných vzdelávacích programov v zmysle špecifického cieľa). Ako aj prostredníctvom poradenských a konzultačných aktivít zameraných na individuálny profesijný rozvoj PZ v školách s vyučovacím jazykom maďarským.

Z: MPC

Harmonogram prác s realizáciou od 1. 1. 2016:

- 1.1.1. Výber z aktuálnej ponuky akreditovaných programov kontinuálneho vzdelávania (ďalej iba výber programov KV).
- 1.1.2. Marketing výberu programov KV, vzhľadom na termín vypracovania plánu KV v školách.
- 1.1.3. Marketing poradenských a konzultačných aktivít zameraných na individuálny profesijný rozvoj PZ
- 1.1.4. Realizácia vzdelávania z aktuálnej ponuky akreditovaných programov kontinuálneho vzdelávania.
- 1.1.5. Realizácia poradenských a konzultačných aktivít zameraných na individuálny profesijný rozvoj PZ.
- 1.1.6. Rámcový návrh na vypracovanie nových programov KV (na základe vzdelávacích potrieb PZ).

1.2. Poskytovať podporu a pomoc školám pri realizácii vzdelávacieho programu prostredníctvom priebežného vzdelávania, individualizovaných foriem podpory, metodickými a učebnými materiálmi. Vybaviť zapojené školy didaktickými pomôckami.

Z: MPC

Harmonogram prác s realizáciou od 1.1.2016:

- 1.2.1. Snímanie potrieb priebežného vzdelávania a individualizovaných foriem podpory PZ zapojených škôl.
- 1.2.2. Realizácia priebežného vzdelávania a individualizovaných foriem podpory PZ zapojených škôl.
- 1.2.3. Vybaviť zapojené školy didaktickými pomôckami

1.3. Vytvoriť kritériá, indikátory a nástroje na posúdenie kvality vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry a každoročne posudzovať. Pre podporu zvyšovania kvality vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským sa využijú výstupy hodnotiacich správ ŠŠI.

Z: ŠŠI

1.4. Realizovať kontrolu úrovne kompetencií žiakov v prvom a poslednom roku realizácie projektu – na vstupe v 5. ročníku ZŠ (október 2016) a na výstupe – a to vo 4. ročníku ZŠ (intervencia na ISCED 1) (jún 2020) a v 8. ročníku (intervencia na ISCED 2) (Testovanie 9 – 2020 zo SJSL).

Z: NÚCEM

Metodika:

V prípade intervencie na 1. stupni ZŠ vzhľadom na to, že nie je možné testovať žiakov na vstupe (nie je možné pripraviť vyhovujúce testovacie nástroje), je potrebné zabezpečiť aj referenčnú vzorku škôl (žiakov), na ktorých sa nebude vykonávať žiaden „zásah“ a žiakov týchto škôl otestujeme tým istým testom na konci 4. ročníka ZŠ ako aj žiakov škôl, ktoré budú aktívne zapojené do projektu. Tieto výsledky sa následne porovnajú a poskytnú informáciu o vplyve a účinnosti intervencie.

V prípade 2. stupňa ZŠ budú referenčnou vzorkou všetky školy, vzhľadom na to, že výstupným testom bude Testovanie 9 – 2020 zo SJSJL. Zároveň budeme môcť zisťovať vplyv a dôsledky intervencie aj porovnaním voči vstupnému testu, ktorý sa zrealizuje v 5. ročníku na začiatku projektu. Tento vstupný test môže zároveň slúžiť aj ako materiál pre analýzu aktuálneho stavu vyučovania SJSJL na 1. stupni ZŠ, na základe ktorého sa môžu modifikovať metodiky pripravené pre projekt intervencie. Vytvorí sa 2 varianty tohto testu, aby sa zabezpečila objektívnosť testovania. Zároveň sa vytvorí 2 varianty výstupného testu pre žiakov 9. ročníka.

1. roč. ZŠ	2. roč. ZŠ	3. roč. ZŠ	4. roč. ZŠ jún 2020	5. roč. ZŠ október 2016	6. roč. ZŠ	7. roč. ZŠ	8. roč. ZŠ jún 2020
2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
 Testovanie žiakov po intervencii + referenčná skupina (vyberie NÚCEM)				Vstupné testovanie na začiatku projektu v októbri 2016 na začiatku školského roka 2016/2017 (analýza stavu) – referenč. skup. (vyberie NÚCEM) 			

Celkom sa pripraví 3 testy v 2 variantoch. Na ich prípravu je potrebné vytvoriť 3x2 testovacie zošity.

Orientačný harmonogram riešenia úlohy NÚCEM:

ISCED 1

- január 2018 – december 2018 príprava položiek a nahrávok, predpilotáže pre výstupný test z ISCED 1 vo 4. ročníku ZŠ, štatistická analýza
- január 2019 – december 2019 zostavovanie testu a nahrávok pre test SJSJL pre výstup z ISCED 1 vo 4. ročníku ZŠ (časti testu: čítanie, počúvanie), pilotáž, finalizácia testu
- jún 2020 – administrácia testu – výstup z ISCED 1 vo 4. ročníku ZŠ
- jún 2020 – september 2020 – štatistické spracovanie a poskytnutie podkladov pre analýzy

ISCED 2

- január – apríl 2016 – zostavovanie testu a nahrávok pre test SJSJL pre vstup do 5. ročníka ZŠ (časti testu: čítanie, počúvanie) vstup na ISCED 2, pilotáž, finalizácia testu
- september – október 2016 – administrácia vstupného testu pre 5. ročník ZŠ
- október – november 2016 – štatistické spracovanie a poskytnutie výsledkov
- január – december 2018 príprava položiek a nahrávok pre výstupný test z ISCED 2,

- január – december 2019 zostavovanie testu a nahrávok pre test SJSL pre výstup z ISCED 2 (časti testu: čítanie, počúvanie), pilotáž, finalizácia testu
- jún 2020 – administrácia testu – výstup z ISCED 2 v 8. ročníku,
- september 2020 – štatistické spracovanie a poskytnutie podkladov pre analýzy
- október 2020 analýza výsledkov žiakov vybranej vzorky pri výstupe z 8. ročníka ZŠ,

Rozsah:

- predpilotáž testu pre 4. ročník, 5. ročník a 8. ročník sa uskutoční na cca 10 ZŠ s VJM
- pilotné testovanie pre 4., 5. a 8. ročník sa uskutoční spolu na cca 15 školách na vzorke cca 500 žiakov zo škôl s VJM

2. Sledovať vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským

2.1. Analýza vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry vo vybraných školách

Z: ŠPÚ

- 2.1.1. Dotazníkový prieskum zameraný na zistenie súčasného stavu implementácie inovovaného ŠVP. Vypracovanie dotazníkov pre žiakov, učiteľov a pre školy (výber škôl s VJM, na ktorých sa bude realizovať dotazníkový prieskum k porovnaniu vybraných škôl do projektu), realizácia dotazníkového prieskumu.
- 2.1.2. Realizácia osobného prieskumu vo vybraných školách zapojených do projektu.
- 2.1.3. Vyhodnotenie prieskumov
T: do júl 2016

2.2. Konceptia vyučovania SJSL v školách s VJM – vypracovanie a predloženie dokumentu MŠVVaŠ SR na schválenie

Z: ŠPÚ

Časový harmonogram:

- 2.2.1. Vypracovanie návrhu koncepcie vyučovania SJSL
T: marec 2016
- 2.2.2. Pripomienkovanie návrhu koncepcie vyučovania SJSL
T: jún 2016
- 2.2.3. Zapracovanie pripomienok a vypracovanie konečnej verzie koncepcie vyučovania SJSL v školách s VJM
T: júl 2016

2.3. Metodický model vyučovania SJSL

Z: ŠPÚ a MPC a ŠŠI

- 2.3.1. Vypracovať metodický model vyučovania SJSL na rozvoj komunikačných zručností.
- 2.3.2. Sledovanie efektivity realizácie metodického modelu vyučovania SJSL vo vybraných školách a jeho vyhodnotenie
- 2.3.3. Úprava metodického modelu vyučovania SJSL na rozvoj komunikačných zručností podľa výsledkov sledovania vyučovacieho procesu vo vybraných školách
T: priebežne počas trvania projektu od 1. 1. 2016 s realizáciou v školách od 1. 9. 2016 s perspektívou do ukončenia projektu – december 2020

2.4. Tvorba metodických listov pre vyučovací predmet SJSL a overenie vo vybraných školách

Z: ŠPÚ a MPC

T: priebežne s perspektívou do ukončenia projektu – august 2020

2.5. Evaluačné správy v rámci overovania vo vybraných školách

Z: ŠPÚ, MPC a ŠŠI

T: v čase trvania projektu v rokoch 2017, 2018, 2019

2.5.1. Evaluačné správy z pohľadu ŠPÚ, MPC a ŠŠI

2.5.2. Autoevaluačné správy z vybraných škôl

T: priebežne počas trvania projektu

Zhrnutie:

Projekt vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách bude zahrňovať:

- ✓ vytvorenie metodiky vzdelávacieho programu vrátane inovatívnych metód a foriem vyučovania
- ✓ vytvorenie podporných materiálov na realizáciu vzdelávacieho programu (metodické a učebné materiály a didaktické pomôcky)
- ✓ realizácia aktuálnych a tvorba nových vzdelávacích programov kontinuálneho vzdelávania
- ✓ poradenstvo a podpora školám pri zavádzaní inovovaného ŠVP.

Výsledky:

- zvýšenie profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov v súlade s kvalifikačnými požiadavkami a potrebami
- zvýšenie kvality vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským

Výstupy:

- novo akreditované vzdelávacie programy
- metodika a nástroje na zvyšovanie kvality vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry
- metodické učebné materiály
- didaktické pomôcky
- ukážky dobrej praxe

Prínos/dopad:

- zlepšenie úrovne profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov
- zlepšenie komunikačných schopností žiakov v slovenskom jazyku
- zlepšenie postoja žiakov k učebnému predmetu, k jazyku a kultúre
- zlepšenie študijných výsledkov žiakov v učebnom predmete slovenský jazyk a slovenská literatúra
- zlepšenie spokojnosti rodičov s úrovňou ovládania slovenského jazyka žiakov
- zavedenie dobrej praxe do vyučovacieho procesu

Trvanie projektu: 5 rokov od 1. 1. 2016

Cieľová skupina:

- pedagogickí zamestnanci – učitelia slovenského jazyka a slovenskej literatúry v ročníkoch ZŠ, ktoré postupujú podľa inovovaného ŠVP (počnúc 1. a 5. ročníkom postupne v celom primárnom a nižšom strednom vzdelávaní)
- žiaci ZŠ postupne od 1. a 5. ročníka

Riešitelia:

🌈 **MPC – hlavný koordinátor:** metodická podpora, kontinuálne vzdelávanie, poradenstvo – počas celého projektu

- + **ŠPÚ:** tvorba metodiky; sledovanie účinnosti inovovaného ŠVP – každoročne
- + **ŠŠI:** kontrola úrovne vyučovania – každoročne
- + **NÚCEM:** kontrola úrovne kompetencií žiaka – na vstupe a výstupe
- + **3 ZŠ s VJM** (mesto, vidiek, škola s 2 vyučovacími jazykmi – slovenským a maďarským):
 1. ZŠ Bélu Bartóka s vyučovacím jazykom maďarským, Bratislavská 622/38, 932 01 Veľký Meder.
 2. Základná škola Józsefa Kovátsa s vyučovacím jazykom maďarským, Hlavná č. 889, 946 34 Bátorove Kosihy.
 3. Základná škola Mátyása Korvína s VJM, Rybárska 2, 931 01 Šamorín.

Výučba podľa inovovaného ŠVP, vzdelávanie pedagógov, podávanie spätnej väzby k vzdelávaciemu štandardu – počas celého projektu

Tabuľka 1 Úlohy na zefektívnenie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách zapojených do Národného projektu s termínom plnenia úloh do 2020

Úlohy		Zodpovednosť	Termín
Organizácia vyučovania SJSL	Dôsledne uplatňovať komunikatívne vyučovanie.	Školy (vedenie školy, vyučujúci SJSL)	priebežne,
	Zabezpečiť systematické každodenné vyučovanie SJSL.	Školy (vedenie školy)	priebežne, úloha stála
	Zabezpečiť delenie tried v zmysle platných Rámcových učebných plánov.	Školy (vedenie školy)	priebežne, úloha stála
	Zabezpečiť podľa možností zriadenie špeciálnych jazykových učební na vyučovanie SJSL aj na 1. stupni ZŠ s VJM.	Školy	priebežne, úloha stála
Vzdelávanie učiteľov vyučujúcich SJSL	Organizovať semináre a workshopy pre učiteľov vyučujúcich SJSL k problematike vyučovania SJSL.	MPC	priebežne počas trvania projektu, úloha stála
	Organizovať kontinuálne vzdelávanie učiteľov vyučujúcich SJSL.	MPC	priebežne počas trvania projektu, úloha stála
	Podporovať metodickú pripravenosť učiteľov v rámci edukačného procesu.	MPC, ŠPÚ	priebežne počas trvania projektu, úloha stála
Zabezpečenie materiálnych didaktických prostriedkov	Vypracovať metodické materiály na vyučovanie SJSL (metodické listy, pracovné listy).	ŠPÚ	ML pre 1. a 5. ročník ZŠ s VJM: august 2016 ML pre 2. a 6. ročník ZŠ s VJM: máj 2017 ML pre 3. a 7. ročník ZŠ s VJM: máj 2018 ML pre 4. a 8. ročník ZŠ s VJM: máj 2019 ML pre 9. ročník ZŠ s VJM: máj 2020
	Vypracovať metodický model vyučovania SJSL na rozvoj komunikačných zručností.	ŠPÚ	do júla 2020
	Vypracovať prehľad materiálnych didaktických prostriedkov na vyučovanie SJSL.	ŠPÚ	priebežne, úloha stála
	Vypracovať zoznam špecifických učebných pomôcok na podporu skvalitnenia vyučovania SJSL.	MPC	priebežne, úloha stála
	Podporovať vybavenie školských knižníc vhodnými dielami klasickej a súčasnej slovenskej literatúry.	Zriaďovateľ školskej knižnice	priebežne, úloha stála

Finančné, priestorové a technické zabezpečenie vyučovania SJSL	Efektívne využiť vyčlenené finančné prostriedky na zakúpenie špeciálnych učebných pomôcok na vyučovanie SJSL ako L ₂ za účelom úspešného naplnenia cieľov Národného projektu.	MPC	1. rok trvania projektu
	Zabezpečiť vybavenie učební SJSL interaktívnymi tabuľami a IKT.	MPC z finančných prostriedkov Národného projektu	1. rok trvania projektu
Výskum	Pravidelne overovať účinnosť vyučovania SJSL s dôrazom na všetky predmetové kompetencie podľa metodológií vypracovaných zodpovednými organizáciami.	ŠŠI, ŠPÚ, NÚCEM	NÚCEM: vstupné testovanie na začiatku projektu (šk. rok 2016/2017) v 5. ročníku ZŠ; výstupné testovanie v závere projektu (šk. rok 2019/2020) vo 4. a 8. ročníku ZŠ ŠŠI: komplexná inšpekcia na začiatku projektu (šk. rok 2016/2017); tematická inšpekcia na začiatku každého školského roka; ŠPÚ: dotazníkový prieskum na začiatku projektu (2016)
	Pravidelne sledovať vyučovanie SJSL zamerané na rozvoj komunikačných kompetencií žiakov a sledovať efektívnosť implementácie aktivít, ktoré sú súčasťou metodických listov zo SJSL vypracovaných pre sledované ročníky ZŠ s VJM.	ŠPÚ, MPC	hospitácie od septembra 2016 do júna 2020
	V rámci testovania T9 zamerať sa na overovanie všetkých predmetových kompetencií vyučovania SJSL.	NÚCEM	priebežne

(zdroj: vlastné spracovanie)

Príloha 2

Východiskové dokumenty (EÚ a SR)

1. Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín, oznámenie MZV SR č. 160/1998 Z. z. – platnosť v SR od 01. 02. 1998.
2. Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov, oznámenie MZV SR č. 588/2001 Z. z. – platnosť v SR od 01. 01. 2002.
3. V. M. Robinson: School Leadership and Student Outcomes: Identifying what Works and Why. Australian Council for Educational Leaders. New South Wales. Sydney. 2007.
4. Odporúčanie Európskeho parlamentu a rady z 18. 12. 2006 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie. In: Úradný vestník Európskej únie 2006/962/ES.
5. Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky. Učenie sa, vyučovanie, hodnotenie, 2006.
6. UNESCO – Politické usmernenia pre inklúziu vo vzdelávaní. 2009.
7. The use of descriptors in learning, teaching and assessment. Council of Europe, 2009.
8. Stratégia ET 2020 – Závery Rady z 12. mája 2009 o strategickom rámci pre európsku spoluprácu vo vzdelávaní a odbornej príprave („ET 2020“).
9. How the world's most improved school systems keep getting better, McKinsey & Company, 2010.
10. Partnerská dohoda EU a SR na programové obdobie 2014 – 2020.
11. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.
12. Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020.
13. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
14. Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
15. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 445/2009 Z. z. o kontinuálnom vzdelávaní, kreditoch a atestáciách pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov (účinnosť od 15. novembra 2009).
16. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 437/2009 Z. z. ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov v znení neskorších predpisov.
17. Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov.
18. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 320/2008 Z. z. o základnej škole v znení neskorších predpisov.
19. Správa o stave školstva na Slovensku a o systémových krokoch na podporu jeho ďalšieho rozvoja. 2013.
20. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky 65/2015 Z. z. o stredných školách v znení neskorších predpisov.

21. Zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a o príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
22. Konceptia vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským, č. 1963/1991-22 zo dňa 19. 6. 1991.
23. Návrh zmien dokumentu Konceptia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na 1. stupni základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským. Nepublikovaná správa. Bratislava : ŠPÚ, 2004.
24. Vzdelávací štandard národnostných reálií v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Návrh koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. Bratislava : ŠPÚ, 2005.
25. Konceptia vyučovania cudzích jazykov v základných a stredných školách, 2007. Schválené vládou SR dňa 12. septembra 2007 uznesením vlády SR č. 767/2007.
26. Návrh koncepcie výchovy a vzdelávania národnostných menšín schválený uznesením vlády SR č. 1100/2007 zo dňa 19. 12. 2007.
27. KEGA 3/122203 Východiská, ciele a konceptia kurikulárnej prestavby predmetu slovenský jazyk a literatúra v základnej škole a strednej škole.
28. Návrh programu na zvyšovanie kvality vyučovania štátneho jazyka v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, Uznesenie vlády SR č. 196 zo dňa 17. marca 2010.
29. Analýza uskutočniteľnosti zmeny vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, materiál č. 2011-18624/45416:1-09 prerokovaný na 22. porade vedenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 24. 11. 2011.
30. Správa o stave používania štátneho jazyka na území SR v zmysle zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku SR v znení neskorších predpisov. 2012.
31. Druhá správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. 2014.
32. Uznesenie vlády SR č. 492/2016, ktorým bol schválený Akčný plán ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020 (operačný cieľ č. 3).
33. Metodický list na osvojovanie štátneho – slovenského jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín. 2016.
34. Tretia správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. 2016.
35. Správy o stave a úrovni výchovy a vzdelávania (správy ŠŠI).
36. Správy T9 (správy NÚCEM z testovania žiakov 9. ročníka ZŠ).
37. Správy z maturitných skúšok (správy NÚCEM z externej časti maturitných skúšok).
38. Akčný plán Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania na rok 2017.

Príloha 3

Výskumy, vedecké štúdie, analýzy, koncepčné materiály, správy a pedagogické dokumenty, na ktoré Konceptia nadväzuje

Výskumy:

1. Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským, ŠPÚ, 1999 – 2002.
2. Nitriansky model skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín metódou vyučovania cudzích jazykov (s dôrazom na školy s vyučovacím jazykom maďarským), UKF Nitra, 2014 – 2015.
3. Skvalitnenie vysokoškolskej prípravy budúcich učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry na ZŠ a SŠ s vyučovacím jazykom národnostných menšín pomocou metód výučby cudzích jazykov na FF UCM v Trnave k riešeniu exponovanej a významnej problematiky, UCM Trnava, 2014 – 2015.
4. Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským, ŠPÚ, 2011 – 2016.
5. Edukačný proces vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským, MPC, 2016 – 2020.

Vedecké štúdie:

1. Projekt spolupráce tvorby hodnotenia výsledkov výchovno-vzdelávacieho procesu COCOP SLV-DCT-3C5-501.
2. KEGA č. 3/3043/05 Kurikulárna transformácia primárneho vzdelávania.
3. Bálint, Ľ. a kol.: Stav a problémy jednotlivých učebných predmetov na rozhraní tisícročia.
4. KEGA č. 3/122203 Východiská, ciele a koncepcia kurikulárnej prestavby predmetu slovenský jazyk a literatúra v základnej škole a strednej škole.

Analýzy:

1. Analýza uskutočniteľnosti zmeny vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, materiál č. 2011-18624/45416:1-09 prerokovaný na 22. porade vedenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 24. 11. 2011.
2. Správy T9 (správy NÚCEM z testovania žiakov 9. ročníka ZŠ).
3. Správy z maturitných skúšok (správy NÚCEM z externej časti maturitných skúšok).

Koncepčné materiály:

1. Konceptia vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským, č. 1963/1991-22 zo dňa 19. 6. 1991.
2. Halászová, A. – Ledneczka, Gy.: Návrh zmien dokumentu Konceptia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na 1. stupni základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským. Nepublikovaná správa. Bratislava : ŠPÚ, 2004.
3. Bernáthová, A. a kol.: Vzdelávací štandard národnostných reálií v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Návrh koncepcie vyučovania slovenského jazyka

a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským. Bratislava : ŠPÚ, 2005.

4. Konceptia vyučovania cudzích jazykov v základných a stredných školách, 2007. Schválené vládou SR dňa 12. septembra 2007 uznesením vlády SR č. 767/2007.
5. Návrh koncepcie výchovy a vzdelávania národnostných menšín schválený uznesením vlády SR č. 1100/2007 zo dňa 19. 12. 2007.
6. Návrh programu na zvyšovanie kvality vyučovania štátneho jazyka v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, Uznesenie vlády SR č. 196 zo dňa 17. marca 2010.
7. Metodický list na osvojovanie štátneho – slovenského jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín. 2016.

Správy:

1. Správa z experimentálneho overovania projektu „Slnčné lúče“ číslo CD-2006-7822/11420-1:094 schválený Ministerstvom školstva SR dňa 23. júna 2006.
2. Správa o stave používania štátneho jazyka na území SR v zmysle zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku SR v znení neskorších predpisov. 2012.
3. Druhá správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. 2014.
4. Tretia správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. 2016.
5. Správy o stave a úrovni výchovy a vzdelávania (správy ŠŠI).

Pedagogické dokumenty do roku 2008:

1. Učebné plány pre základné školy s vyučovacím jazykom národností a s vyučovaním jazyka národností. Schválilo Ministerstvo školstva a vedy Slovenskej republiky dňa 19. 8. 1993 pod číslom 4523/1993-33 s platnosťou od 1.9.1993.
2. Učebné plány pre 1. – 9. ročník základných škôl. Ministerstvo školstva Slovenskej republiky 2001.
3. Učebné osnovy pre slovenský jazyk pre 1. až 4. ročník základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským schválené Ministerstvom školstva a vedy Slovenskej republiky dňa 23. apríla 1993 pod číslom 946/1993-33 s platnosťou od 1. 9. 1993.
4. Učebné osnovy pre 5. – 9. ročník základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenský jazyk a literatúra. Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 22. 5. 1997 pod číslom 2594/1997-154 ako učebné osnovy pre 5. – 9. ročník ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským s platnosťou od 1. 9. 1997.
5. Učebné osnovy pre stredné školy s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenský jazyk a literatúra. Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 19. 4. 1995 pod číslom 229/1995-214 ako upravené učebné osnovy slovenského jazyka a literatúry pre stredné školy s vyučovacím jazykom maďarským s platnosťou od 1. 9. 1995.
6. Učebné osnovy pre SOŠ a SOU (študijné odbory) s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenský jazyk a literatúra. Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 1. 3. 2004 rozhodnutím č. CD-2004-2980/5748-1:094 ako učebné osnovy slovenského jazyka a literatúry pre SOŠ a SOU (študijné odbory) s vyučovacím jazykom maďarským.

7. Dočasné učebné osnovy pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenský jazyk a literatúra (povinný učebný predmet). Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky rozhodnutím č. 418/2000-43 dňa 1. 6. 2000 ako dočasné učebné osnovy pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským.
8. Vzdelávací štandard zo slovenského jazyka pre 1. stupeň základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským, ktorý schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 18. júla 2001 pod číslom 765/2001-43 s platnosťou od 1. septembra 2001.
9. Vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami zo slovenského jazyka pre 1. stupeň základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským, ktoré schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 18. júla 2001 pod číslom 766/2001-43 s platnosťou od 1. septembra 2001.
10. Vzdelávací štandard zo slovenského jazyka a literatúry pre 5. – 9. ročník základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským, ktorý schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky pod číslom 3012/99-43 zo dňa 21. júla 1999 s platnosťou od 1. septembra 1999.
11. Vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami zo slovenského jazyka a literatúry pre 5. – 9. ročník základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským, ktorý schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 18. júla 2001 pod číslom 762/2001-43 s platnosťou od 1. septembra 2001.
12. Vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami zo slovenského jazyka a literatúry pre gymnáziá so štvorročným štúdiom s vyučovacím jazykom maďarským (štvorročné štúdium), ktoré schválilo Ministerstvo školstva SR dňa 11. januára 2002 pod číslom 045/2002-4.

Štátne vzdelávacie programy od roku 2008:

1. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 – primárne vzdelávanie (2008).
2. Rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín schválený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 20. mája 2011 pod číslom 2011-7924/18855:1-915 ako súčasť štátneho vzdelávacieho programu pre primárne vzdelávanie s vyučovacím jazykom národnostných menšín, s platnosťou od 1. septembra 2011.
3. Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie (2008).
4. Rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín schválený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 20. mája 2011 pod číslom 2011-7925/18857:1-915 ako súčasť štátneho vzdelávacieho programu pre nižšie stredné vzdelávanie s vyučovacím jazykom národnostných menšín, s platnosťou od 1. septembra 2011.
5. Štátny vzdelávací program pre gymnáziá v Slovenskej republike, ISCED 3A – vyššie sekundárne vzdelávanie (2008).
6. Rámcový učebný plán pre gymnáziá so štvorročným a osemročným štúdiom s vyučovacím jazykom národnostných menšín schválený Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 20. mája 2011 pod číslom

2011-7927/18859:1-915 ako súčasť štátneho vzdelávacieho programu pre vyššie sekundárne vzdelávanie s vyučovacím jazykom národnostných menšín, s platnosťou od 1. septembra 2011.

7. Štátny vzdelávací program pre základné školy schválený MŠVVaŠ SR dňa 6. 2. 2015 pod číslom 2015-5129/1758:1-10A0 pre základné školy s platnosťou od 1. 9. 2015.
8. Rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny schválený MŠVVaŠ SR dňa 6. 2. 2015 pod číslom 2015-5620/3295:1-100A ako súčasť Štátneho vzdelávacieho programu pre základné školy s platnosťou od 1. 9. 2015.
9. Vzdelávacie štandardy pre 1. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra (2015).
10. Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň ZŠ – Slovenský jazyk a slovenská literatúra (2015).
11. Štátny vzdelávací program pre gymnáziá so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, resp. pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím programom schválený MŠVVaŠ SR dňa 20. marca 2015 pod číslom 2015-7846/10840:1-10B0 ako súčasť Štátneho vzdelávacieho programu pre gymnáziá s platnosťou od 1. septembra 2015.
12. Vzdelávacie štandardy pre gymnáziá so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, resp. pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím programom – Slovenský jazyk a slovenská literatúra (2015).

Príloha 4

Zistenia z pedagogického výskumu *Úroveň vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským (1999 – 2002)* [Podrobnejšie 1a, 1b, 1c]

Výskum úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským v rokoch 1999 – 2002 potvrdil úspešnosť komunikatívnej jazykovej výučby, avšak odkryl aj závažné špecifické problémy, ktorými sú:

- *maďarský jazyk a slovenský jazyk* – vzhľadom na ich odlišnú jazykovú štruktúru bol neprimerane kladený veľký význam na morfológické odlišnosti na úkor nácviku lexikálnych, foneticko-fonologických a syntaktických odlišností,
- *princípy* – v edukačnom procese sa nedodržiavali dôsledne princípy komunikatívneho vyučovania jazykov: princíp tematického modelovania jazyka a princíp prenášania jazyka cez rečový kanál komunikácie; spomedzi organizačných foriem práce prevažovala frontálna práca namiesto práce v skupinách, vo dvojiciach a individuálnej práce žiakov,
- *gramatika* – gramatika sa vyučovala ako izolovaná zložka predmetu; vo vyučovaní sa nevenovala osobitná pozornosť nácviku kontrastívnych javov; učiteľská verejnosť v menšej miere uplatňovala komunikatívnu gramatiku,
- *komunikácia* – nerovnomerné rozvíjanie jednotlivých foriem komunikácie; nedostatočné rozvíjanie schopnosti počúvania s porozumením u žiakov ZŠ a SŠ; nedostatočné rozvíjanie schopnosti čítať s porozumením na 1. a 2. stupni ZŠ a nedostatočné rozvíjanie rozličných foriem čítania na 2. stupni ZŠ.

Príloha 5

Zistenia z pedagogického výskumu *Sledovanie úrovne vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským (2011 – 2016)* [Podrobnejšie 11a, 11b, 11c, 11d]

Vychádzajúc z uznesenia vlády č. 196 zo dňa 10. 3. 2010 sa od roku 2011 v Štátnom pedagogickom ústave sleduje úroveň vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v ZŠ a SŠ s VJM. Závery z výskumu naznačujú potrebu inovovať platnú Koncepciu vyučovania SJSJL z roku 1991 v zmysle komunikatívneho prístupu s prihliadnutím na už existujúce a platné pedagogické dokumenty. Kľúčovú rolu pri realizácii komunikatívneho vyučovania má učiteľ, jeho jazyková a odborno-metodická pripravenosť. Je faktom, že základná filozofia v súčasnosti platnej Koncepcie z roku 1991 je stále aktuálna a jej ciele dodnes neboli dôsledne naplnené, čo potvrdzujú najzávažnejšie zistenia z posledného dotazníkového výskumu určeného pre učiteľov SJSJL v školách s VJM. Dotazník bol primárne zameraný na zistenie naplnenia komunikatívneho prístupu vyučovania SJSJL.

- Najväčší vplyv na *záujem žiaka* o vyučovací predmet SJSJL má učiteľ a jeho spôsob vyučovania (metódy a formy), ale aj obsah učiva a jeho didaktické spracovanie.
- Ako najefektívnejšia *forma vyučovania* jazyka (cudzieho, nematerinského, druhého) sa odporúča vyučovanie v malých skupinách a v špeciálnych jazykových učebniach. Požiadavka delenia tried na vyučovacích hodinách SJSJL sa však neobjavuje explicitne v Zákone č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) z 22. mája 2008 v znení neskorších predpisov a z nej vyplývajúcich platných dokumentov (okrem Vyhlášky č. 65/2015 Z. z. o stredných školách). V rámci výskumu sa potvrdilo, že nie je dostatočne zabezpečená možnosť delenia tried ani vyučovanie v špeciálnych jazykových učebniach.
- Najčastejšou *organizačnou formou* na vyučovacích hodinách je frontálna práca na všetkých stupňoch vzdelávania, z čoho vyplýva, že sa neuplatňujú v žiaducej miere efektívne vyučovacie techniky a metódy.
- Žiaci majú veľké problémy s osvojovaním *predmetových kompetencií* (ústny a písomný prejav, počúvanie s porozumením, čítanie, resp. čítanie s porozumením) na všetkých stupňoch vzdelávania.
- U žiakov 1. stupňa ZŠ sú najviac *motivujúcimi faktormi* snaha dostať dobré hodnotenie, vyhovieť očakávaniam učiteľa i rodičov a súťaživosť. U žiakov vyšších ročníkov prevláda snaha dostať dobré hodnotenie a ambícia dostať sa na strednú školu, resp. vysokú školu. Snaha dohovoriť sa v slovenskom jazyku sa prejavuje až u žiakov gymnaziálneho a stredného odborného vzdelávania.
- Napriek tomu, že si väčšina učiteľov uvedomuje potrebu priebežne sa vzdelávať, nevyužíva všetky formy a možnosti *d'alšieho vzdelávania*. Učitelia najviac preferujú metodické materiály, na 1. stupni ZŠ sú obľúbené aj otvorené hodiny. Najobľúbenejšou formou d'alšieho vzdelávania je samoštúdium. Učitelia však podľa vlastného vyjadrenia nevyužívajú ani v tejto forme odbornú literatúru zameranú na vyučovanie cudzích jazykov, ani knižné novinky zo slovenskej literatúry pre deti a mládež.

- Učitelia používajú v *processe plánovania a prípravy* v prvom rade platné učebnice a pracovné zošity zo SJSJL, menej využívajú súčasnú slovenskú literatúru pre deti a mládež a odbornú literatúru.
- *Vybavenosť školských knižníc* nie je na optimálnej úrovni. Školy nevyužili možnosť ponúkanú ministerstvom školstva revitalizovať svoje školské knižnice a ani učitelia nevyužívajú služby dobre vybavených školských knižníc.

Na základe sledovania vyučovacích hodín uvádzame nasledujúce zistenia:

- nedodržovali sa dôsledne princípy komunikatívneho vyučovania jazykov,
- na 1. stupni ZŠ sa realizovalo vyučovanie prevažne dvojazyčne,
- venovalo sa málo pozornosti rozvíjaniu schopnosti počúvania a čítania s porozumením, na 1. stupni ZŠ prevažovalo hovorenie a písanie na úkor čítania,
- učitelia uprednostňovali najmä kontrolované, riadené vyučovacie techniky namiesto čiastočne kontrolovaných a nekontrolovaných techník; z organizačných foriem práce prevažovala frontálna práca, málo sa využívala práca v skupinách, vo dvojiciach a individuálna práca žiakov,
- používali sa takmer vždy len platné učebnice a pracovné zošity zo SJSJL, veľmi málo sa využívala slovenská literatúra pre deti a mládež a dostupné materiálne didaktické prostriedky; len ojedinele pracovali s detskými a mládežníckymi časopismi.

Na základe zistení z najnovšieho výskumu sa opäť potvrdilo, že naďalej pretrvávajú uvedené závažné nedostatky:

- vo vyučovaní naďalej prevláda nácvik morfológických javov, menšia pozornosť sa venuje lexikálnym, foneticko-fonologickým a syntaktickým odlišnostiam slovenského a vyučovacieho jazyka,
- takisto na druhom stupni ZŠ a SŠ s VJM sa stále venuje väčšia pozornosť gramatickej zložke predmetu na úkor ostatných zložiek; vyučovanie literatúry sa v prevažnej miere sústredilo na literárnu teóriu.

Príloha 6

Vedecké štúdie a pedagogické dokumenty

V roku 2004 v Štátnom pedagogickom ústave boli vypracované tri štúdie, ktorých cieľom bolo analyzovať stav a problémy vyučovania vyučovacieho predmetu slovenský jazyk na 1. stupni ZŠ s VJM a vyučovacieho predmetu SJSJL na 2. stupni ZŠ a v gymnáziách s VJM na rozhraní tisícročia. V štúdiách sa konštatovalo, že dokument *Koncepcia vyučovania slovenského jazyka a literatúry v školách s VJM* z roku 1991 odzrkadľuje poznatky o vyučovaní materinských jazykov a cieľových jazykov v osemdesiatych rokoch minulého storočia. V posledných rokoch sa do popredia dostáva pojem *komunikačná kompetencia* ako jedna z kľúčových kompetencií absolventa ZŠ a SŠ v materinskom jazyku, v štátnom jazyku a v cudzích jazykoch v SR a súčasne ako jedna z kľúčových kompetencií občanov EÚ. Európska únia vyčlenila osem kľúčových kompetencií, spomedzi nich pre vyučovanie slovenského jazyka sú najdôležitejšie nasledovné: komunikácia v materinskom jazyku, komunikácia v cudzom jazyku, interpersonálne, sociálne a občianske kompetencie.

V záveroch a odporúčaní štúdie o stave a problémoch vyučovania slovenského jazyka a literatúry [1a, 1b, 1c] bola naznačená aj stratégia vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v budúcnosti.

V nadväznosti na výsledky a závery boli vypracované a schválené dokumenty (*vzdelávacie štandardy a exemplifikačné úlohy*), v ktorých sa odzrkadlili nové prístupy vyučovania jazykov. V roku 2005 bol vypracovaný dokument *Návrh koncepcie vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných a stredných školách s vyučovacím jazykom maďarským*, ktorý už nevstúpil do platnosti z dôvodu zavedenia dvojúrovňového modelu vzdelávania v rámci kurikulárnej prestavby školského systému v Slovenskej republike od 2008.

Do obdobia kurikulárnej prestavby do roku 2008 v učebnom obsahu nebola dostatočne zabezpečená nadväznosť gramatického a literárneho učiva na 2. stupni ZŠ a v SŠ s VJM, ani nadväznosť postupného rozvíjania kľúčových kompetencií a subkompetencií žiakov. Zo strany stredoškolských učiteľov a didaktikov slovenského jazyka a literatúry bola požiadavka osvojiť si celú gramatiku slovenského jazyka v základnej škole, na druhej strane však bolo oprávnené úsilie učiteľov základných škôl do učebného obsahu 2. stupňa ZŠ zaradiť iba gramatické javy potrebné na správnu ústnu a písomnú komunikáciu.

V rámci grantového projektu²¹ Ministerstva školstva Slovenskej republiky vznikla odborná publikácia²², ktorá sa venovala návrhu kurikulárnej transformácie vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra a v rámci ktorej sa vypracovala štúdia o problematike vyučovania slovenského jazyka ako L₂.

Od septembra 2008 vstúpil do platnosti *Štátny vzdelávací program*²³ (ďalej ŠVP), zaviedol sa dvojúrovňový model vzdelávania v rámci kurikulárnej prestavby školského

²¹ KEGA 3/122203 Východiská, ciele a koncepcia kurikulárnej prestavby predmetu slovenský jazyk a literatúra v ZŠ a SŠ.

²² GREGOROVÁ, I. a kol.: Návrh kurikulárnej transformácie predmetu slovenský jazyk a literatúra. Bratislava : ŠPÚ, 2007. ISBN 978-80-89225-29-3.

²³ Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/isced1_spu_uprava.pdf

systému v Slovenskej republike. Kvalitatívna analýza dosiahnutých výsledkov a ďalšie analýzy²⁴ odhalili nedostatky, zároveň poukázali aj na špecifické problémy v obsahu učiva a procese vyučovania SJSL. Od roku 2008 podľa legislatívy sa používa názov vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra v školách s VJM na všetkých stupňoch vzdelávania. Rámcový učebný plán (ďalej RUP) platný od 1. septembra 2008 predpisoval pre vyučovací predmet SJSL v základných školách s VJM rovnakú hodinovú dotáciu ako pre vyučovací predmet SJL v ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským a pre vyučovací predmet maďarský jazyk a literatúra v ZŠ s VJM.

V rokoch 2011 – 2012 sa vymedzili všeobecné a špecifické ciele vyučovania SJSL a v rámci špecifických cieľov bola zadefinovaná optimálna a minimálna úroveň, avšak dokument nebol schválený. V roku 2011 boli v súlade s legislatívou vypracované a schválené MŠVVaŠ SR rámcové učebné plány pre jednotlivé stupne vzdelávania, ktoré umožnili profiláciu a špecializáciu škôlám v školských vzdelávacích programoch (ďalej ŠkVP). Oproti predchádzajúcim učebným plánom sa neurčovala hodinová dotácia jednotlivých vyučovacích predmetov v jednotlivých ročníkoch.

Od septembra 2015 vstúpili do platnosti inovované Štátne vzdelávacie programy, ktorých súčasťou tvoria Rámcové učebné plány. V ďalšom roku, k 1. septembru 2016, bol schválený Dodatok k RUP pre 1. stupeň ZŠ s vyučovacím jazykom národnostných menšín. Koncom roka 2016 boli schválené Cieľové požiadavky na vedomosti a zručnosti maturantov zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry pod číslom 2016-25786/49974:1-10B0 s platnosťou od 1. 9. 2018. Postavenie vyučovacieho predmetu SJSL zostalo v uvedených dokumentoch v zásade nezmenené, vymedzená týždenná hodinová dotácia sa zvýšila v stredných školách. Možnosť zvyšovania týždennej hodinovej dotácie v rámci ŠkVP je obmedzená nižším počtom disponibilných hodín oproti predchádzajúcemu RUP. V rámci inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu boli inovované aj vzdelávacie štandardy pre vyučovací predmet SJSL v ZŠ a SŠ s VJM. Najdôležitejšie zmeny sú nasledovné:

- názov vyučovacieho predmetu na všetkých stupňoch vzdelávania sa zjednotil – slovenský jazyk a slovenská literatúra,
- v ŠVP pre všetky stupne sú explicitne vymedzené všeobecné a špecifické ciele vyučovacieho predmetu; dôraz sa kladie na aktívne používanie slovenského jazyka v bežných komunikačných situáciách,
- vo vyučovaní SJSL, podobne ako v cudzích jazykoch, sa uplatňuje činnostne zameraný prístup, ktorý berie do úvahy poznávacie, emocionálne i vôľové možnosti, ba aj celý repertoár schopností žiaka; zdôrazňuje aj aktívne a zmysluplné používanie jazyka, pri ktorom sa rozvíja počúvanie s porozumením, hovorenie, čítanie s porozumením a písanie,

²⁴ Návrh programu na zvyšovanie kvality vyučovania štátneho jazyka v školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín; Uznesenie vlády SR č. 196 zo dňa 17. marca 2010; Analýza uskutočniteľnosti zmeny vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, materiál č. 2011-18624/45416:1-09 prerokovaný na 22. porade vedenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 24. 11. 2011.

- učebný obsah je presnejšie vymedzený vo všetkých ročníkoch základného vzdelávania, učivo je usporiadané špirálovite, výkony sú rozdelené a systematizované do ročníkov podľa náročnosti, najmä na 1. stupni ZŠ,
- komunikačné témy korešpondujú s komunikačnými témami SERR a zjednotili sa na všetkých stupňoch vzdelávania,
- pojmy používané v ŠVP sú zjednotené na všetkých stupňoch vzdelávania,
- dokumenty pre základnú školu obsahujú aj odporúčania k tvorbe školského vzdelávacieho programu.

Príloha 7

Zistenia z dotazníkových prieskumov realizovaných v roku 2016 v rámci prebiehajúceho národného projektu *Edukačný proces vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v školách s vyučovacím jazykom maďarským* (2016 – 2020) [Podrobnejšie 2, 3, 4]

V rámci projektu sa realizovali v roku 2016 dotazníkové prieskumy na zistenie personálneho obsadenia a podmienok vyučovania slovenského jazyka a slovenskej literatúry v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským a na zistenie stavu implementácie inovovaného ŠVP vo vyučovacom predmete slovenský jazyk a slovenská literatúra. Anonymné dotazníky boli určené pre riaditeľov, učiteľov a žiakov sledovaných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Názory pedagógov sú uvedené podľa jednotlivých oblastí súhrnne.

Výsledky dotazníkového prieskumu realizovaného vo všetkých ZŠ s VJM:

1. Názory pedagógov na pedagogické dokumenty:

- Učitelia si uvedomujú iba v menšej miere, že ŠVP je záväzný pedagogický dokument, na ktorý učiteľ musí prihliadať pri plánovaní a príprave vyučovacieho procesu.
- Učitelia vyučujúci SJSL navrhujú redukovanie gramatického učiva v obsahovom štandarde.
- Z disponibilných hodín v školskom roku 2015/2016 ani jedna sledovaná škola nezvýšila týždennú hodinovú dotáciu SJSL, z čoho vyplýva, že v súčasnosti platná hodinová dotácia je postačujúca.

2. Názory pedagógov na MDP a materiálno-technické podmienky:

- Učitelia nevyužívajú existujúce printové, zvukové, audiovizuálne a interaktívne MDP vo vyučovacom procese efektívne, avšak upozorňujú na potrebu kvalitných moderných printových a digitálnych MDP. Učitelia vyučujúci SJSL by potrebovali nové, inovačné, zaujímavé a aktuálne učebné pomôcky, audiovizuálne pomôcky, pracovné zošity so zvukovými nahrávkami, multimediálnu učebňu len pre vyučovanie SJSL. Privítali by aj metodické listy.
- Podľa učiteľov školy len v malej miere dokážu zabezpečiť vyučovanie v jazykovom laboratóriu alebo v učebni špeciálne vybavenej na vyučovanie SJSL. Na druhej strane školy dokážu v ideálnej miere zabezpečiť priestorové podmienky, skoro ideálne sú materiálno-technické podmienky a možnosti využívania interaktívnej tabule. Za špeciálne vybavenie učebne určenej na vyučovanie SJSL označili respondenti dostupnosť interaktívnej tabule, notebooku, projektora, CD prehrávača a obrázkov.
- Vybavenosť školských knižníc ešte stále nie je na ideálnej/optimálnej úrovni, ale na druhej strane ani učitelia nevyužívajú služby dobre vybavených školských knižníc a ani školy nevyužili možnosť ponúkanú ministerstvom školstva revitalizovať svoje školské knižnice. Učitelia len vo veľmi malej miere využívajú služby poskytované obecnou knižnicou.

3. *Názory pedagógov na plánovanie, prípravu a edukačný proces:*

- Pri plánovaní a príprave učitelia vyučujúci SJSL zohľadňujú komunikačné kompetencie žiaka zo slovenského jazyka z nižšieho ročníka, resp. z nižšieho stupňa vzdelávania, avšak neprihliadajú na získané vedomosti, zručnosti a návyky žiakov z maďarského jazyka a literatúry. Vo veľmi malej miere využívajú metódy a techniky vyučovania cudzích jazykov.
- Značná väčšina respondentov používa v procese plánovania a prípravy platné učebnice a pracovné zošity zo SJSL, využíva internet, audio- a audiovizuálne nahrávky. Len v menšej miere získava informácie z odborných časopisov, odbornej literatúry a z metodických príručiek k učebniciam SJSL. Inovovaný ŠVP (2015) ako východiskový a záväzný pedagogický dokument sa používa len ojedinele. Učitelia nevyužívajú knižné novinky z odbornej literatúry zameranej na vyučovanie cudzích jazykov, ale ani zo slovenskej literatúry pre deti a mládež.
- Medzi opýtanými je viac takých, ktorí vyučujú v ročníkoch, v ktorých sa delia triedy na vyučovacích hodinách SJSL. Učitelia vyučujúci SJSL na 2. stupni navrhujú umožniť vytvorenie skupín s menším počtom žiakov, napr. do 10 a neselektovať žiakov podľa prospechu.
- Z organizačných foriem učitelia uprednostňujú frontálnu prácu.

4. *Názory pedagógov na záujem a motiváciu žiakov:*

- Podľa respondentov najväčší vplyv na záujem žiakov o vyučovací predmet SJSL má samotný učiteľ a jeho jazykové kompetencie, zaradenie situačných hier do vyučovacieho procesu, komunikačno-zážitkové vyučovanie a priateľstvo s rovesníkmi hovoriacimi po slovensky.
- Respondenti prisudzujú malý vplyv monolingválnemu charakteru vyučovania a komunikačným témam podľa ŠVP, ktoré korešpondujú s komunikačnými témami SERR.
- Podľa učiteľov je záujem žiakov uspokojivý, hoci v mnohých prípadoch robia len veľmi málo pre to, aby vyučovanie SJSL bolo zaujímavé.
- Podľa učiteľov v najväčšej miere žiakov motivuje vzťah rodiny a vyučujúceho k slovenskému jazyku a vyučovaciemu predmetu SJSL, činnostne zameraný prístup vo vyučovaní SJSL, zvedavosť, záujem o slovenský jazyk, snaha dostať dobré hodnotenie a úspešne komunikovať s ľuďmi hovoriacimi po slovensky v bežnom živote.

5. *Názory pedagógov na ďalšie vzdelávanie:*

- Učitelia preferujú skôr také formy ďalšieho vzdelávania, ktoré môžu „absolvovať“ doma. Mnohí nevyužili možnosti ďalšieho vzdelávania, dokonca ani si neuvedomujú potrebu priebežne sa vzdelávať.
- Podľa vyjadrenia učiteľov najefektívnejšou formou ďalšieho vzdelávania v problematike vyučovania SJSL sú metodické materiály (metodické listy), otvorené hodiny, samoštúdium, konzultácie a kontinuálne vzdelávanie inovačné, resp. aktualizčné. Za najmenej efektívne považujú učitelia odborné časopisy a semináre. Nevyužívajú knižné novinky z odbornej literatúry zamerané na vyučovanie cudzích jazykov, ale ani zo slovenskej literatúry pre deti a mládež.

- Učitelia vyučujúci SJSL by potrebovali aktivity zamerané na nové metódy a možnosť návštevy hodín kolegýň.

6. *Názory pedagógov na úroveň vyučovania SJSL:*

- Väčšina učiteľov v edukačnom procese s rozvíjaním kompetencií nemá žiadne problémy, resp. má len menšie problémy s rozvíjaním kompetencií v čítaní a v písaní, avšak pri hodnotení žiakov tvrdia, že žiaci majú najväčšie problémy s ústnym prejavom a hovorením.

7. *Názory žiakov 5. ročníka základnej školy:*

- Na vyučovacích hodinách SJSL prebieha komunikácia zo strany učiteľov prevažne v slovenskom jazyku, kým žiaci používajú medzi sebou maďarský jazyk.
- Na vyučovacích hodinách SJSL je najčastejšou aktivitou rozprávanie, ale častou aktivitou je aj písanie a čítanie.
- Najfrekvencovanejšími MDP, ktoré sa používajú na vyučovacích hodinách SJSL, sú učebnice.
- Žiaci dostávajú takmer na každej vyučovacej hodine písomnú domácu úlohu zo SJSL, často neprimerane náročnú, ktorú dokážu vypracovať len s pomocou. Príprava piatakov na vyučovacie hodiny SJSL je rovnako náročná ako na ostatné vyučovacie predmety.
- Väčšina piatakov rozpráva po slovensky aj mimo vyučovania, vo svojom voľnom čase čítajú po slovensky, sledujú slovenské televízne programy alebo čítajú na internete slovenské stránky.

Príloha 8

Prehľad hodinovej dotácie vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra v školách s vyučovacím jazykom maďarským od 1991 do 2016

Tabuľka 1 *Prehľad hodinovej dotácie slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre 1. stupeň základnej školy (1991 – 2016)*

Ročník	1.	2.	3.	4.	Spolu
Hodinová dotácia podľa schválenej Koncepcie z roku 1991	3	4	4	4	15
Hodinová dotácia podľa UP (od 1. 9. 2003)	4 – 5	5	5	5	19 – 20
Hodinová dotácia podľa RUP ²⁵ (od 1. 9. 2008)	5	5,5	5,5	5	21
Disponibilné hodiny pre všetky predmety	4	2	2	2	10
Hodinová dotácia SJSL (platná od 1. 9. 2011)	-	-	-	-	21*/10**
Hodinová dotácia (platná od 1. 9. 2015) ²⁶	5	6	5	5	21
Disponibilné hodiny pre všetky predmety	3	2	1	0	6
Hodinová dotácia podľa dodatku k RUP (platná od 1. 9. 2016) ^{***27}	5	6	5	5	21
Disponibilné hodiny pre všetky predmety	1	2	2	1	6

* Rozdelenie hodín do ročníkov je v právomoci školy.

** 6 voliteľných hodín spolu pre 1. stupeň ZŠ s VJM. Voliteľné hodiny použije škola na dotvorenie školského vzdelávacieho programu podľa potreby a zamerania.

*** 6 voliteľných hodín spolu pre 1. stupeň ZŠ s VJM zostáva. Voliteľné hodiny použije škola na dotvorenie školského vzdelávacieho programu podľa potreby a zamerania.

²⁵ Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/rup1_vjn.pdf – Rámcové učebné plány pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín (2008)

²⁶ Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program> Štátny vzdelávací program pre základné školy – Rámcové učebné plány pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny (2015, resp. 2016)

²⁷ tamže

Tabuľka 2 *Prehľad hodinovej dotácie slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre 2. stupeň základnej školy (1991 – 2016)*

Ročník	5.	6.	7.	8.	9.	Spolu
Hodinová dotácia podľa schválenej Koncepcie z roku 1991	5	5	4	4	3	21
Hodinová dotácia podľa UP (od 1. 9. 2003)	5	5	5	4	5	24
Hodinová dotácia podľa RUP ²⁸ (od 1. 9. 2008)	5	4	4	5	5	23
Disponibilné hodiny pre všetky predmety	4	5	4	3	4	20
Hodinová dotácia SJSL (platná od 1. 9. 2011)	-	-	-	-	-	23*/20**
Hodinová dotácia SJSL (platná od 1. 9. 2015) ²⁹	5	5	4	5	5	24
Disponibilné hodiny pre všetky predmety	2	1	1	1	2	7

* Rozdelenie hodín do ročníkov je v právomoci školy.

** 20 voliteľných hodín spolu pre 2. stupeň ZŠ s VJM. Voliteľné hodiny použije škola na dotvorenie školského vzdelávacieho programu podľa potreby a zamerania.

²⁸ Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/rup2_jn.pdf – Rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín (2008)

²⁹ Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program> Štátny vzdelávací program pre základné školy – Rámcové učebné plány pre základné školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny (2015, resp. 2016)

Tabuľka 3 *Prehľad hodinovej dotácie slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre stredné školy (1991 – 2016)*

Ročník	1.	2.	3.	4.	Spolu
Hodinová dotácia podľa schválenej Koncepcie z roku 1991	3	3	3	3	12
Hodinová dotácia podľa RUP ³⁰ (od 1. 9. 2008)	2	2	2	2	8
Disponibilné hodiny pre všetky predmety	4	4	7	16	31
Hodinová dotácia SJSL (platná od 1. 9. 2011)	-	-	-	-	8*/32**
Hodinová dotácia SJSL (platná od 1. 9. 2015)*** ³¹	-	-	-	-	12*
Disponibilné hodiny pre všetky predmety	-	-	-	-	26

* Rozdelenie hodín do ročníkov je v právomoci školy.

** 32 voliteľných hodín spolu pre gymnáziá. Voliteľné hodiny použije škola na dotvorenie školského vzdelávacieho programu podľa potreby a zamerania.

*** Vyhláška č. 65/2015 z 24. marca 2015 o stredných školách v § 2 ods. 1 rieši delenie triedy na skupiny na každej vyučovacej hodine SJSL v súlade s RUP.

³⁰ Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/rup3_vjnog.pdf – Rámcový učebný plán pre Rámcový učebný plán pre gymnáziá so štvorročným a osemročným štúdiom s vyučovacím jazykom národnostných menšín (2008)

³¹ Štátny vzdelávací program [cit. 20. 02. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/clanky/inovovany-statny-vzdelavaci-program> Štátny vzdelávací program pre gymnáziá so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom, resp. pre gymnáziá s osemročným vzdelávacím programom – Rámcový učebný plán pre gymnáziá s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny – štvorročný vzdelávací program (2015)